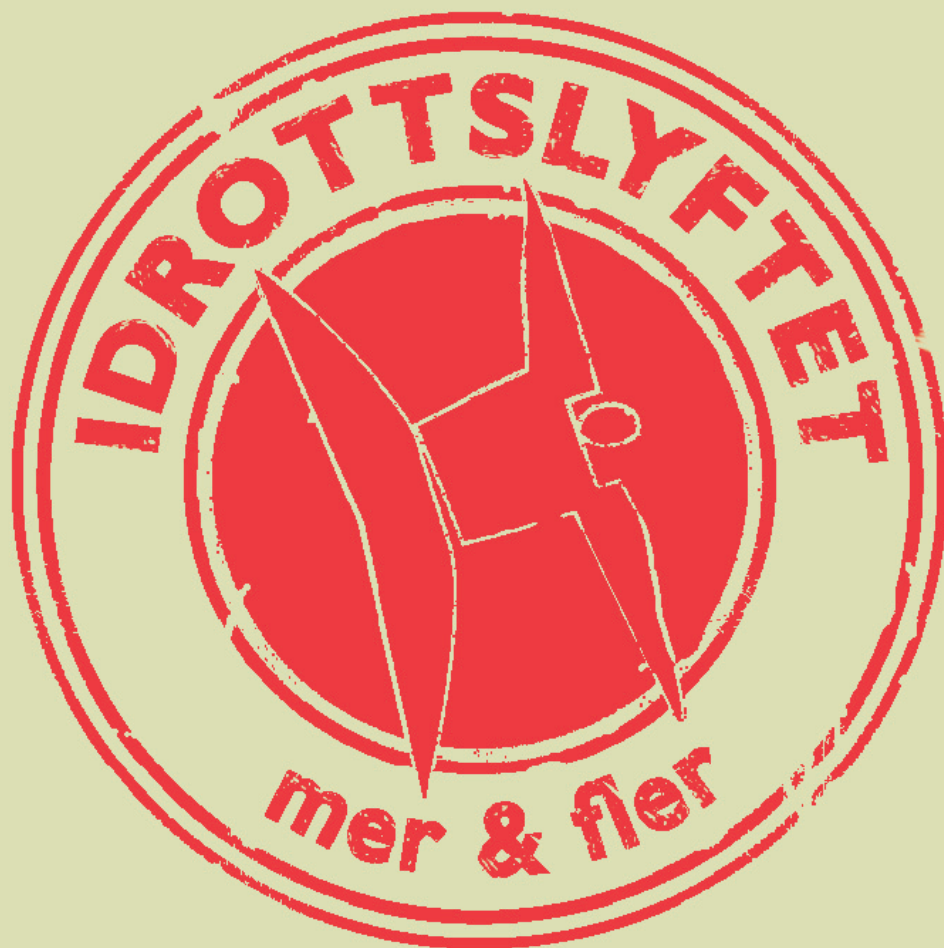

Genus och heteronormativitet inom barn- och ungdomsidrott

Könsmönster i idrottsdeltagande och regelverk inom idrott

Information om Idrottslyftets utvärderings- och forskningsinsatser

Genom regeringens satsning, kallad ”Idrottslyftet”, fick den svenska idrottsrörelsen under perioden 2007 – 2011 möjlighet att genomföra den hittills största satsningen någonsin för att utveckla barn- och ungdomsidrotten. Idrottsrörelsen har sammanlagt fått två miljarder kronor för att öppna dörrarna till idrotten för fler barn och ungdomar och utveckla verksamheten, så att de väljer att idrotta längre upp i åldrarna. Arbetet skulle utgå från ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv och genomsyras av riktlinjerna i ”Idrotten vill”.

Självklart är det viktigt att en satsning av denna storleksordning följs upp och utvärderas. Riksidrottsstyrelsen tog därför i ett tidigt skede beslut om en forsknings- och utvärderingsplan, som bestod av följande tre delar:

1. Redovisningar och rapporter

Samtliga specialidrottsförbund, distriktsidrottsförbund och SISU-distrikt har varje år fått lämna in statistiska uppgifter samt en beskrivning av sitt arbete kring Idrottslyftet till RF. Dessa uppgifter har därefter sammanställts av RF och mynnat ut i en rapport som årligen skickats in till regeringen. Dessa rapporter finns att ta del av på följande länk: <http://www.rf.se/Vi-arbetar-med/Politiskafragor/Idrottslyftet/Rapporter/>.

2. Extern utvärdering

Syftet med den externa utvärderingen har varit att på ett så objektivt sätt som möjligt beskriva och diskutera hur idrottsrörelsen uppnått Idrottslyftets mål och syften. Den har pågått löpande under stora delar av satsningen och tagit sin utgångspunkt i förbundens egna mål och strategier och vilka genomslag dessa fått på föreningsnivå. Detta för att bland annat få fram en generell bild av vad valda strategier och metoder resulterat i. Dessa erfarenheter är viktiga att ha med i det fortsatta utvecklingsarbetet.

För att genomföra den externa utvärderingen har RF anlitat sex lärosäten samt två konsultföretag, varav det ena gjort en överläsning av samtliga sju utvärderingar för att finna gemensamma slutsatser.

3. Forskning om barn- och ungdomsidrott

RF och tillhörande förbund har genom en rad tidigare forsknings- och utvärderingsprojekt ökat sin kunskap om hur idrottsverksamheten fungerar. Ytterligare kunskap om idrottens betydelse för både individer och samhälle, som bygger på en väl dokumenterad bild av verkligheten, är viktig.

Som ett led i denna strävan utlyste RF i samarbete med CIF under våren 2009 forskningsmedel till vetenskapliga studier, som skulle ta sin utgångspunkt i frågeställningar med anknytning till idédokumentet ”Idrotten vill” eller till Idrottslyftets mål och syften. 12 forskningsprojekt beviljades medel.

När detta skrivs i mars 2012 är alla utvärderingsrapporter samt 8 av 12 forskningsrapporter klara. Alla färdiga rapporter presenteras på www.rf.se/idrottslyftet. För att det ska synas att rapporterna ingår i Idrottslyftets utvärderings- och forskningsserie har RF valt en enhetlig layout. Några innehållsmässiga och språkliga justeringar har dock inte gjorts, utan detta ansvar har överlämnats till respektive rapportförfattare.

Med förhoppning om att dessa rapporter bidrar till eftertanke och utveckling av er verksamhet!

Erik Strand
Generalsekreterare
Riksidrottsförbundet

Innehåll

Kapitel 1. Introduktion	5
Utgångspunkter, syfte och frågeställningar	5
Syfte och frågeställningar	6
Teoretisk referensram	7
Genomförande	9
Kapitel 2. Kvinnor och män inom idrotten	11
Vilka idrotter lockar barn och ungdomar?	12
Kapitel 3. Konstruktionen av kön i idrottens tävlingsregler	14
Ridsport	14
Estetiska idrotter	14
Danssport	14
Gymnasti	15
Konståkning	15
Konstsimm	16
Simhopp	16
Sammanfattning av de "estetiska idrotterna"	16
Individuella idrotter utan inslag av boll, kroppskontakt och precision med redskap	16
Sammanfattning av individuella idrotter utan inslag av boll, kroppskontakt och precision med redskap	18
Individuella idrotter med kroppskontakt (kampsport)	18
Sammanfattning av individuella idrotter med kroppskontakt (kampsport)	19
Precisionsidrotter	19
Sammanfattning av precisionsidrotter	20
Individuella bollspel	20
Sammanfattning av individuella bollspel	20
Lagbollspel	21
Sammanfattning av lagbollspel	21
Multisport	22
Motorsport	22
Kapitel 4. Beköning av kroppar i kroppsliga relationer	23
Kapitel 5. Litteratur	26

Kapitel I. Introduktion

Utgångspunkter, syfte och frågeställningar

Verksamheterna inom den svenska idrottsrörelsen lockar tusentals människor, i olika åldrar och med olika bakgrund, flickor och pojkar, kvinnor och män. En del idrotter, som till exempel ridsport, gymnastik och konståkning, lockar företrädesvis flickor och kvinnor, medan andra, exempelvis motorsport, ishockey och biljard, lockar företrädesvis pojkar och män. När det gäller träningsverksamheter sker träningen ibland i könsblandade grupper, särskilt i individuella idrotter med låg grad av kroppskontakt som friidrott, simning och badminton. Många gånger är emellertid en åtskillnad mellan könen dominerande praxis, som inom de stora lagspelen, där föreningarna inte sällan har skilda sektioner för pojkar/herrar och flickor/damer. I tävlingsituationen är åtskillnaden mellan könen närmast total. Det verkar många gånger vara självklart att man delar in de tävlande efter kön. Motivet till denna uppdelning är (även om det sällan uttalas) att flickor/kvinnor och pojkar/män antas idrotta under så pass olika förutsättningar, särskilt när det gäller fysiska förutsättningar, att det inte blir rättvist om de måste tävla i en gemensam tävlingsklass. Män anses över lag ha så pass stora fysiska fördelar jämfört med kvinnor att det blir orättvist för kvinnorna om de måste tävla med män. Ibland åtföljs uppdelningen av en ”anpassning” av reglerna, oftast i den kvinnliga tävlingsklassen, en anpassning som syftar till att göra förutsättningarna i tävlingsituationen mera rimliga för deltagarna. Uppdelningen sker redan från början, när barnen är små, trots att den etablerade kunskapsbildningen framhåller att flickor och pojkar inte skiljer sig nämnvärt åt i fysiskt hänseende före puberteten. Anpassningen av reglerna dyker ofta upp något senare, när barnen blivit ungdomar.

Frågorna om deltagarmönster respektive uppdelning i två tävlingsklasser och anpassning, eller differentiering, av reglerna i respektive klass är centrala för den här studien. Vi har idag relativt god kunskap om hur flickor och pojkar, kvinnor och män upplever genusordningen inom idrotten, det vill säga hur de upp-

lever de normer och förväntningar som präglar idrottandet avseende hur flickor och pojkar ska vara och bete sig, till exempel att pojkar är/antas vara mer tävlingsinriktade medan flickor är/antas vara mer socialt inriktade. Vi vet också att dessa mönster delvis uttrycker stereotypa synsätt på flickor och pojkar som särskilt kommer till uttryck när man talar om ”de andra”, medan flickor och pojkar gärna utmanar dessa föreställningar när de får tillfälle att beskriva sig själva (Larsson, 2001)¹. Vi har alltså viss kunskap om hur genusordningen upplevs, men emanerar den ur själva idrottandet eller beror den på att barnen och ungdomarna bär med sig stereotypa synsätt på flickor och pojkar från andra sociala sammanhang in i idrotten?

Tanken med den här studien har inte varit att fråga barn och ungdomar om hur de upplever genusordningen; tanken har istället varit att undersöka hur genusordningen kommer till uttryck i en för barn- och ungdomsidrotten mycket central situation, nämligen tävlingen. Avsikten är att studera hur genus kommer till uttryck i tävlingsreglementen i olika idrotter. Varför är då detta viktigt att studera? Jo, hur tävlingssituationen organiseras och går till rent praktiskt, har en pedagogisk funktion. Vi föds som människor inte med någon medfödd insikt om vad det innebär att växa upp som pojke eller flicka för att bli vuxna män och kvinnor. Det är något som vi måste lära oss efter hand som vi växer upp. Små barn visar upp sig naket utan att blinka, men efter hand upptäcker de att man inte kan visa upp sin nakenhet hur som helst, särskilt inte för ”det motsatta könet”. När barnen börjar skolan får flickor och pojkar lära sig att de ska gå till skilda omklädningsrum och byta om innan de kan mötas igen i gymnasalen. I tävlingsidrotten får flickor och pojkar lära sig att de inte ska tävla mot varandra. Huvudsakligen är denna påverkan immanent, den ingår i själva tävlingssituationen. Det är en påverkan som inte behöver uttalas i ord, det räcker att man gör som man ska. Just detta, att påverkan i så låg utsträckning är uttalad, gör den också svårhanterad eftersom de allra flesta kommer att uppleva den som naturlig.

¹ Se också Nilsson, 1993 och Fagrell, 2000. Redelius (2002) har vidare studerat ledares syn på barnidrott ur ett genusperspektiv.

Invävda i de immanenta formerna av påverkan är specifika normer, socialt överenskomna men ofta outtalade handlingsregler som ledsagar människors beteende. Normer kommer alltså till uttryck i handling, det vill säga genom att vi beter oss precis så som vi beter oss i vissa situationer utan att det verkar konstigt. Studier av barns och ungas syn på idrott har visat att idrotten vimlar av sådana outtalade men ändå relativt allmänt kända och accepterade sociala regler för vad idrott är, hur man ska idrotta, varför man ska idrotta och så vidare².

Flera svenska studier har utgått från någon form av genusperspektiv på idrott, det vill säga ett perspektiv som tar fasta på vilka föreställningar som är förknippade med flickors och kvinnors idrottande å ena sidan och pojkars och män å den andra (Olofsson, 1989; Larsson, 2001; Redelius, 2002 – särskilt avseende idrottsledarskap; Fundberg, 2003; Andreasson, 2007; Grahn, 2008). Genom att idrotta och även genom kontakten med idrott på annat sätt, till exempel via medier, lär sig barn vad det innebär att vara flicka eller pojke i förhållande till idrottande. Barn får till exempel tidigt lära sig att flickor och pojkar inte ska mäta sig med varandra när det gäller fysisk förmåga, åtminstone inte när det är ”på riktigt” – när det är tävling. I leken verkar det däremot gå bättre för flickor och pojkar att mäta sig med varandra (Fagrell, 2000). Flickor och pojkar delas tidigt upp i olika tävlingsklasser och i många idrotter sker även träningsverksamheten könsåtskilt. När det gäller deltagarmönster exponeras barn i stor utsträckning för vissa idrotter och idrottsgrenar (vi återkommer i resultatdelen till hur dessa mönster är beskaffade). Ibland ”anpassas” också verksamheten beroende på kön, det vill säga att flickor och pojkar inte utövar samma idrott/idrottsgren på samma sätt eller efter samma regler.

Idrotten är emellertid ingen enhetlig storhet. Idrotter praktiseras på olika sätt – de genomsyras av olika normer. Beroende på hur de praktiseras så påverkas barn och unga antagligen på olika sätt, till exempel när

det gäller hur man ska vara som flicka eller pojke. Därför är det av stor vikt att undersöka flickors och pojkars villkor för deltagande i olika idrotter. Hittills har de flesta studier av påverkansprocesser inom idrotten studerats via utövarnas upplevelser av denna påverkan. Dessa upplevelser har ofta undersökts med hjälp av intervjuer. På så sätt har vi fått en god bild av vad den påverkan som sker leder till avseende hur olika idrottsverksamheter upplevs av deltagarna och om de upplevs lika eller olika av flickor och pojkar, kvinnor och män. Ett problem med enkät- och intervjustudier är emellertid att det är svårt att ställa frågor om det som är självklart, utan att någon form av svar förutskickas redan i själva frågeställningen. Därför har den samhällsvetenskapliga forskningen mer och mer börjat använda sig av observationsstudier för att undersöka vilka normer som genomsyrar idrottsverksamheter (se t ex Fundberg, 2003; Andreasson, 2007). I den här studien har vi valt en något annorlunda väg för att studera normer i idrott, nämligen genom att granska idrottens regelverk. I observationsstudier av idrottsverksamheter är det svårt att avgöra om de normer man identifierar kan härledas till sättet att organisera verksamheten eller om de, så att säga, ”sipprar in” i verksamheten på grund av andra erfarenheter och handlingsmönster som utövarna tar med sig in i sitt idrottande. Med den ansats vi har valt, att studera idrottens regelverk, tror vi oss på ett tydligare sätt kunna komma åt den normativa grunden för hur idrotten är uppbyggd när det gäller kön.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med studien Genus och heteronormativitet inom barn- och ungdomsidrotten har varit att undersöka idrottens genusordning, det vill säga studera hur normer kring kön och sexualitet genomsyrar olika delar av idrotten och kommer till uttryck i deltagarmönster och sätten att tävla, då fysisk prestationsförmåga mäts/bedöms och jämförs. Undersökningen har utgått från följande frågor:

- Vilka könsmönster präglar idrottsdeltagandet, såväl inom barn- och ungdomsidrotten som inom vuxenidrotten?

² Denna typ av studier har varit vanlig inom den svenska idrottspedagogiska forskningen. Se t ex Brunnberg, 1976; Aggestedt & Tebelius, 1977; Augustsson, 2007; Larsson, 2008.

- När – vid vilken ålder – ter det sig viktigt att skilja på könen inom olika idrotter och i vilka avseenden sker en differentiering med avseende på kön? När och på vilka sätt kan undantag från regeln göras?
- Vilka föreställningar om kön och sexualitet aktualiserar olika typer av åtskillnader mellan könen (och eventuella differentiering)?

De här frågorna har undersökts med utgångspunkt dels i statistiska material, dels i de etablerade idrotternas tävlingsreglementen. De statistiska materialen anger antalet (och andelarna) kvinnor och män i olika idrotter respektive lokalt aktivitetsstöd för barn och unga i åldrarna 7-12, 13-16 och 17-20 år.³ Med ”etablerade idrotter” avses de idrotter som finns representerade inom Riksidrottsförbundet (RF). Särskild vikt har lagts vid idrotter med en omfattande barn- och ungdomsverksamhet, det vill säga de idrotter som erhåller ett omfattande lokalt aktivitetsstöd.

Teoretisk referensram

I det inledande kapitlet beskrev vi motiven till studien, det vill säga att barn- och ungdomsidrotten är en betydelsefull miljö för påverkan, inte minst den påverkan som är förknippad med hur tävling går till. Vår utgångspunkt är att barn genom sitt idrottande lär sig både vad de själva är för sorts människor, till exempel vad det innebär att vara flicka eller pojke, och vad det i övrigt finns för sorts människor. I det här kapitlet kommer vi att belysa hur vi analyserar och tolkar svaren på de frågeställningar vi formulerade i slutet av föregående avsnitt. Ett sätt att närma sig när och hur könen skiljs åt (eller inte skiljs åt) i tävlingsammanhang, och hur man kan förstå könsmonster inom idrotten, är att gå till den jämställdhetspolitik som bedrivits inom RF.

Föregångaren till RF, Svenska Gymnastik- och Idrottsföreningarnas Riksförbund, bildades 1903. Denna organisation befattade sig från början i huvudsak med manlig idrott.⁴ Inte förrän 1945 kom kvinnlig idrott att på allvar

uppmärksammas inom RF. Idag är RF:s hållning att

Idrotten är lika viktig för kvinnor som för män, för flickor som för pojkar. Och alla är lika viktiga för idrotten. Därför ska det finnas jämställdhet mellan könen. På grund av de olika fysiska förutsättningarna finns det inom många idrotter skäl att tävlingsmässigt skilja på män och kvinnor. Men det ska finnas lika möjligheter för alla, oavsett kön, att utöva idrott ...” (Idrotten vill, s. 6)

Alla, flickor som pojkar, kvinnor som män, ska kunna idrotta, men det finns, enligt Idrotten vill, särskilda skäl för att tävlingsmässigt skilja på könen. De särskilda skälen har med fysiska förutsättningar, eller könsskillnader, att göra och dessa tillskrivs i Idrotten vill särskild betydelse under ungdomsåren: ”hänsyn måste tas till olikheter mellan flickor och pojkar och den ökade betydelse könstillhörigheten får under ungdomsåren” (ibid., s. 13). Vår hållning är dock att könsskillnader knappast kan ses som något entydigt. På det individuella planet är skillnader inom könen, avseende sådant som styrka, uthållighet, teknik, inställning till tävling och så vidare, ibland lika stora som skillnader mellan könen. Och könsskillnaderna säger i sig inget om vilken konsekvens dessa bör få i sociala sammanhang som tävlingssituationer i olika idrotter. I vår förståelse hänger frågor av den här typen samman med frågor om normer, de socialt överenskomna men ofta outtalade handlingsregler som ledsagar människors beteende. Den överenskommelse som uppdelningen i en manlig och en kvinnlig tävlingsklass bygger på, hänger samman med normer kring att skillnader mellan kvinnor respektive mellan män inte har någon betydelse i tävlingssituationen (åtminstone inte om de tävlande är lika gamla och inte har något funktionshinder), medan skillnader mellan könen gör det befogat med två tävlingsklasser. Vidare har man inom fotboll, för att ta ett illustrativt exempel, bestämt sig för att könsskillnaderna inte förutsätter en differentiering av tävlingsreglerna, medan man inom ishockey har bestämt sig för att de gör det (det finns skillnader i reglementet avseende kroppskontakt). Detta är exempel på hur sociala normer kring kön tar sig i uttryck i olika idrotter. Innan vi

³ För denna studie har statistik från 2009 använts.

⁴ Under en kort period på 1920-talet fanns det ett särskilt förbund för kvinnlig idrott.

går vidare ska vi kika närmare på just hur man förhållit sig till frågor om normer i idrottens jämställdhetspolitik.

När den kvinnliga idrotten i landet slog igenom under 1960- och 70-talen, ackompanjerades den av en politisk strategi som hävdade ”kvinnors rätt att idrotta”, det vill säga att betoningen låg vid att ge kvinnor möjlighet att syssla med sådant som endast män tidigare sysslat med (Olofsson, 1989). Denna strategi kommer till uttryck i RF:s handlingsprogram Idrott tillsammans – på samma villkor från 1977. Under denna period slog damfotbollen igenom och vår tolkning är att det icke-differentierade tävlingsreglementet inom fotboll också speglar periodens politiska strategi. Drygt tio år senare, 1989, antogs handlingsplanen Idrottens jämställdhetsplan. Denna genomsyrades av en annan strategi, med en betydligt mer samhälls- och idrottskritisk – feministisk – prägel. Den utgår på ett tydligt sätt från den statliga utredningen Varannan damernas från 1987:

Vi lever i ett manssamhälle, ett samhälle där mäns erfarenheter och värderingar är norm och kvinnors avvikande. [...] Idrottens regler och organisation är formade för att passa män. (Idrottens jämställdhetsplan, 1989, s. 1 och 6)

Detta manssamhälle, med mäns erfarenheter och värderingar som norm, måste, enligt Varannan damernas, utmanas. I kondenserad form skulle man kunna säga att strategin ”kvinnors rätt att idrotta” byts ut mot strategin ”kvinnors rätt att idrotta på sina villkor”. Men vad har denna strategi inneburit rent konkret inom idrotten?

När jämställdhet omsätts till praktik i termer av särskilda jämställdhetsåtgärder inom idrotten, tenderar det feministiska grundmotivet, det vill säga att utmana manliga normer, att försvinna för att istället ersättas av ett förhållningssätt där man måste ”anpassa” idrotten om man har med flickor och kvinnor att göra (Larsson, 2001). Detta tema märks även i jämställdhetsplanen:

Kvinnliga aktiva skall t ex ha tillgång till tränare och ledare med

kunskap och kompetens om kvinnors speciella behov och förutsättningar. (Idrottens jämställdhetsplan, 1989, s. 9)

Det här med att kvinnor har ”speciella behov och förutsättningar” verkar ha blivit en starkt förankrad tankefigur inom idrottsrörelsen. Ibland kommer den till uttryck som att det är flickorna/kvinnorna som är ”speciella” – problematiska. De flesta konkreta jämställdhetsåtgärder inom idrottsrörelsen saknar det normkritiska synsätt som präglade, och alltså präglar, Idrottens jämställdhetsplan (Svender & Larsson, 2007).⁵ Kanske kan detta också förklara varför differentieringen av reglerna inom ishockey, som berördes ovan, följer relativt stereotypa föreställningar om könen, istället för att utmana dem.

Vår teoretiska referensram kan då till slut formuleras på följande sätt: När vi analyserar tävlingsregler från olika idrotter kommer vi att behandla alla de konsekvenser som kön får i dessa som uttryck för sociala normer. Det gäller sådant som rör när, både avseende vid vilken ålder och i vilka sammanhang, som man inom olika idrotter anser det vara befogat att a) skilja på könen i samband med tävling och b) differentiera reglerna med avseende på kön. Hur starka dessa sociala normer är kommer att avgöra när och på vilka sätt undantag från reglerna kan göras. I grund och botten antar vi att de sociala normerna uttrycker föreställningar om vad som är ”normalt” avseende kön och sexualitet (t ex sexuell läggning).

⁵ Liknande resultat framkommer i Karin Grahns avhandling Flickor och pojkar i idrottens läromedel. Konstruktioner av genus i ungdomstränerutbildningen (2008). Vi har noterat att Idrottens jämställdhetsplan på ett helt annat sätt än Idrotten vill behandla normer inom idrotten. Begreppet ”norm” förekommer inte någon gång i Idrotten vill jämfört med sju gånger i jämställdhetsplanen. Jämställdhetsplanen hämtar stöd i andra statliga dokument kring jämställdhet, till exempel från regeringens handlingsplan för jämställdhetspolitiken från 2003: ”Trots en lång historia av aktivt jämställdhetsarbete präglas vårt samhälle fortfarande av en könsmaktordning som sätter kvinnor och män i en ojämnställd maktrelation. Män har alltid varit normen och är det alltså och kvinnorna har fått underordna sig. Denna maktordning måste brytas för att uppnå ett jämställt samhälle.” Applicerat på idrotten används normbegreppet i jämställdhetsplanen på följande sätt: ”Att männen i många sammanhang är normen är begränsande, inte minst för en folkrörelse, eftersom både män och kvinnor får underordna sig och att framförallt kvinnor ofta utestängs.” I realiteten är denna ansats mycket nedtonad i idrottsrörelsens konkreta jämställdhetsarbete.

Genomförande

Studien har både en kvantitativ och en kvalitativ ansats; kvantitativ i den meningen att forskningsfokus är riktat mot könsmönster inom idrotten sett till deltagarmönster när det gäller flickor/kvinnor och pojkar/män; kvalitativ i den meningen att forskningsfokus är riktad mot de kvalitativt sett olika sätt att reglera könen som förekommer inom olika idrotters tävlingsverksamhet. Finns det, eller finns det inte två tävlingsklasser (en kvinnlig och en manlig)? Sker det en differentiering av reglementet i något avseende, det vill säga "anpassas" reglerna i endera tävlingsklassen på något sätt? Vår ambition har varit att undersöka om uppdelningen i två tävlingsklasser respektive differentiering av tävlingsreglemente hänger samman med vilken typ av idrott det är frågan om. I ett första steg av analysen använder vi oss av en grov och i många stycken traditionell kategorisering av idrotter:

- ridsport
- bedömningsidrotter ("estetiska idrotter")
- individuella idrotter utan inslag av boll, kroppskontakt och precision,
- individuella idrotter med kroppskontakt (kampsport),
- precisionsidrotter,
- individuella bollspel,
- lagbollspel,
- multisport och
- motorsport.⁶

Analysen av de olika idrotternas reglementen har gjorts utifrån en analysmodell som formulerats av den svenske genushistorikern Yvonne Hirdman. Låt oss, med hänvisning till Hirdman (2001), säga att människan i "normalfall" är A, men ibland, som i tävlingsidrott, sorteras människor in i två varianter. Vem är då A när man delar upp människor, kvinnor eller män? Om vi utgår från de resonemang i Idrottens jämställdhetsplan som handlar om sociala normer, så har vi i samhället och inom idrotten att göra med en manlig norm. I så fall är det mannen som är A, medan kvinnan

är något annat. Vad denna andra kategori kan vara varierar dock. Hirdman har identifierat tre varianter av kategorin "kvinna" i förhållande till kategorin "man" (=A), varianter som vi också kan se inom idrotten:

- Grundformeln: A – icke-A, det vill säga det män är/sysslar med, är/gör inte kvinnor. Inom idrotten skulle tävlingsidrott kunna tas som exempel. För hundra år sedan befattade sig RF med manlig idrott, men inte med kvinnlig idrott (A – icke-A). Den följande analysen kommer att belysa i vilken utsträckning det finns idrotter som det ena könet tävlar i, men inte det andra.
- Den normativa formeln: A – B, det vill säga det finns ett sätt för män och ett sätt för kvinnor, och dessa olika sätt går inte att jämföra med varandra. Denna formel kan tänkas existera inom idrotten, i linje med det behov av att tävlingsmässigt skilja på män och kvinnor som Idrotten vill framhåller.
- Jämförelsens formel: A – a, det vill säga det finns ett "vanligt", "ursprungligt" eller "riktigt" sätt att vara/göra som män gör, och en "mindre" eller "anpassad" variant som kvinnor är/gör. Denna formel kan också tänkas existera inom idrotten, med tanke på att tävlingsidrott från början i huvudsak utövades av män och sedan har "anpassats" till kvinnor.

Resultatet av det första steget i analysen, där Yvonne Hirdmans modell kombineras med den första kategoriseringen av idrotter, mynnar ut i en insikt om att kategoriseringen kan göras om för att tydligare klargöra vilka sociala normer kring kön och sexualitet som kommer till uttryck i olika idrottsliga tävlingssammanhang. Den nya kategoriseringen växte fram i samverkan mellan bruket av Hirdmans modell och inspiration hämtad från den franske kultursociologen Pierre Bourdieu. I en artikel kring idrottsociologi resonerar Bourdieu om hur sociala normer förkroppsligas i idrottsverksamheter, till exempel om idrotten/idrottsgrenen "förutsätter direktkontakt, hand-mot-hand, som till exempel i brottning eller i rugby, eller om den tvärtom exkluderar all kontakt, som i

⁶ Vi kommer således i denna rapport inte att närmare gå in på verksamheter inom akademisk idrott, dövidrott, handikappidrott, korpen och skolidrott.

golf, eller tillåter det endast indirekt genom bruket av en boll, som i tennis, eller med redskap som mellanhänder, som i fäktning” (Bourdieu, 2005, s. 19f). I den nya analysmodellen är således förhållandet mellan kroppar i tävlingssituationen det centrala. Vad arbetet med denna analysmodell mynnat ut i återkommer vi till i rapportens avslutande kapitel.

Att samla in alla reglementen har varit ett omfattande och ibland svårt arbete. Många förbund ansvarar för flera olika idrotter och/eller grenar. Det har inte alltid varit helt tydligt var gränsen går mellan vad som är ett tävlingsreglemente och vad som är andra typer av anvisningar eller beskrivningar av praxis.

Insamling och analys av tävlingsreglementen följdes av att kommunikation med hjälp av telefon eller e-post genomfördes med ett antal förbund med omfattande barn- och ungdomsverksamhet.⁷ Den övergripande avsikten med intervjuerna var att bringa klarhet i vilka undantag som är möjliga (och omöjliga) i förhållande till det aktuella reglementet och om det också finns tillfällen inom den aktuella idrotten då reglementet diskuteras avseende kön och ålder eller då avsteg från reglementet har skett. Därtill ställdes en del frågor som var relaterade till den specifika idrotten, till exempel sådant som vi upplevde som oklarheter i reglementet. De intervjuade fick också möjlighet att lämna upplysningar kring sådant som verkade relevant i anslutning till den här studien. De personer som intervjuades hade olika funktioner vid respektive förbund.⁸

Personer vid följande förbund intervjuades: basketboll, bordtennis, boxning, brottning, budo- och kampsport, danssport, fotboll, friidrott, gymnastik, gång och vandring, handboll, innebandy, ishockey, judo, konståkning, motorcykel och snöskoter, ridsport, simning, styrke lyft och tennis. Urvalet av dessa idrotter avsåg täcka en bredd av olika typer av idrotter (individuell och lagidrott, bedömningsidrott, kampsport och motorsport samt idrotter med en

relativt jämn könsfördelning respektive idrotter som sett till deltagarantalet domineras antingen av pojkar/män eller av flickor/kvinnor).

I analysen har även tre statistiska material ingått. Det första är RF:s rapport Kvinnor och män inom idrotten 2005 – statistik från Riksidrottsförbundet (2006),⁹ det andra är RF:s statistik över andelen kvinnliga aktiva i olika idrotter sett över tid (Andel kvinnor inom idrotten – tidsserie, 1994-2006)¹⁰ och det tredje är RF:s statistik över det statliga lokala aktivitetsstödet 2009, som vi fick oss tillsänt av RF:s statistiker Ola Stadler.¹¹ I redovisningen av studiens resultat nedan kommer vi att börja med analysen av könsmonster i de statistiska materialen, för att därefter belysa utfallet av analysen av idrotternas tävlingsreglementen.

⁷ Telefonsamtalen tog mellan 10 och 30 minuter.

⁸ Det rörde sig om ansvarig kring tävlings- och regelfrågor, ansvarig för tävling och utbildning, ansvarig för utveckling och landlag, sportchef och grenansvarig, barn- och ungdomsansvarig, ungdomskonsulent, avdelningschef, styrelseledamot samt förbundsordförande.

⁹ Nedladdat från Internet 2011-02-01.

¹⁰ I pdf-fil nedladdad från www.rf.se 2011-02-01.

¹¹ Mail från Ola Stadler, Riksidrottsförbundet, 2010-10-11.

Kapitel 2. Kvinnor och män inom idrotten

I rapporten Kvinnor och män inom idrotten 2005 redovisas antalet respektive andelarna kvinnor och män inom olika specialidrottsförbunds (SF) verksamheter. Man bör således ha i åtanke att vissa förbund rymmer flera olika, ibland tämligen olikartade idrotter (jfr Svenska simförbundet: simning, simhopp och vattenpolo). Därtill grundar sig förbundens verksamhet ibland på intressegrupp snarare än på idrott/grupp av idrotter (t ex Sveriges akademiska idrottsförbund, Korpen svenska motionsförbund och Svenska skolidrottsförbundet respektive Svenska handikappförbundet och Svenska dövidrottsförbundet). Dessa förbunds tävlingsreglementen har inte inkluderats i analysen. Inledningsvis bör man också komma ihåg att RF ibland använder sig av uttrycket ”medlemmar” i sin redovisning, ibland av uttrycket ”aktiva” (och vid något enstaka tillfälle även av uttrycket ”licensierade spelare/utövare”). Vi kommer i den följande redovisningen att följa RF:s bruk av uttrycken. Först vill vi ge en översiktlig bild över vilka de största SF:en är vad gäller antalet aktiva kvinnor och män.

	Aktiva kvinnor		Aktiva män
Friidrott	233 700	Fotboll (medlemmar)	807 812
Fotboll (medlemmar)	197 285	Golf	386 695
Gymnastik	174 920	Friidrott	122 000
Ridsport	170 831	Korpen	104 402
Golf	167 598	Skidor	104 178
Skolidrott	73 059	Innebandy	100 565
Simning (medlemmar)	71 584	Segling	90 300
Skidor	69 452	Skolidrott	85 639
Basket (medlemmar)	48 000	Bilsport	78 500
Korpen	46 905	Tennis	68 082

Tabell 1. SF med flest antal aktiva kvinnor respektive män (2005). (RF, 2006)

Friidrott, fotboll, golf, skolidrott, skidor och korpen finns med bland de största förbunden både för kvinnor och för män, medan gymnastik, ridsport, simning och basket endast finns med för kvinnor och innebandy, segling, bilsport och tennis endast för män.

Hur ser då fördelningen ut när det gäller andelarna kvinnor och män i olika förbund? Av det totala antalet aktiva/medlemmar utgörs 42 procent av kvinnor och 58 procent av män. Kvinnor dominerar i endast tio av förbunden. Då rapporten Kvinnor och män inom idrotten 2005 och presentationen av andelen kvinnliga aktiva i tidsserien inte helt överensstäm-

mer med varandra, har vi valt att konsekvent använda statistiken i tidsserien.

	Andel kvinnor (%)		Andel män (%)
Ridsport	88	Bandy	95
Konstämning	87	Ishockey	95
Gymnastik	79	Biljard	88
Gång	68	Flygsport	88
Friidrott	66	Amerikansk fotboll	87
Danssport	63	Racerbåt	86
Volleyboll	58	Sportskytte	86
Simning	57	Squash	86
Dövidrott	55	Baseboll	84
Akademisk idrott	52	Casting	84

Tabell 2. SF med stort andel aktiva kvinnor respektive män (2006). (www.rf.se)

Här kan konstateras att andelen kvinnor och män i olika idrotter varierar stort. Tendensen är att ridsport och bedömningsidrotter (estetiska idrotter) är populära bland kvinnor men inte bland män, medan motorsport och lagidrotter är populära bland män men inte bland kvinnor. Ser man istället till de tio största förbunden, ser andelen kvinnliga och manliga medlemmar ut som följer.

	Aktiva totalt	Andel kvinnor	Andel män
Fotboll (medlemmar)	1 005 692	20	80
Golf	554 293	30	70
Friidrott	355 700	66	34
Gymnastik	211 070	83	17
Ridsport	196 358	87	13
Skidor	173 630	40	60
Skolidrott	158 698	46	54
Korpen	151 307	31	69
Innebandy	139 808	24	76
Segling	129 000	30	70
Totalt		46	54

Tabell 3. De 10 SF med flest antal aktiva medlemmar. (RF, 2006, s. 8)

Få av de största förbunden har en verksamhet som lockar kvinnor och män i lika stor utsträckning. Endast i 13 av de 67 förbunden ligger andelen kvinnor och män inom intervallet 40-60 procent av deltagarna. Mönstret här är inte entydigt. Några förbund är små, några bygger på intressegrupper, några är individuella utan kroppskontakt, men även lagidrotter, ibland med omfattande kroppskontakt, finns representerade (akademisk idrott, basket, bob/rodel, draghund, dövidrott, handboll, handikapp, orientering, simning, skidor, skidskytte, skolidrott och volleyboll).

Värt att notera i tidsserien är att en del förbund som tidigare hade en stor övervikt av manliga utövare, sett över tidsseriens 13 år har kommit att locka allt fler kvinnor. Detta gäller framför allt boxning, brottning och motorcykel, vilka har gått från 0 till 29, 23 respektive 32

procent kvinnliga utövare. Motsvarande trend, med alltfler män i tidigare kvinnodominerade idrotter finns inte.

Tendensen är således att kvinnor, i relation till män, oftare återfinns inom SF som organiserar individuella idrotter med inslag av bedömning i tävlingsituationen (estetiska idrotter, exempelvis gymnastik och konståkning) samt inom ridsport, medan män oftare finns inom SF som organiserar bollidrotter, särskilt lagspel (exempelvis ishockey, bandy, fotboll och innebandy), respektive inom motorsport (även om allt fler kvinnor, sett över tid, kommit att lockas av motorsport). För något decennium sedan dominerade män stort även inom SF med kampsport på programmet (särskilt boxning och brottning), men idag ligger det kvinnliga deltagandet i dessa SF (inklusive budo, judo och taekwondo) på runt 1/3 av antalet aktiva.

Av särskild vikt för detta projekt är deltagandet i olika idrotter bland barn och ungdomar. För att studera detta vänder vi oss nu till statistiken över det statliga lokala aktivitetsstödet år 2009.

Vilka idrotter lockar barn och ungdomar?

Det lokala aktivitetsstödet, eller LOK-stödet, redovisas i termer av antalet deltagartillfällen. Tilldelningen av pengar beror då inte endast på antalet aktiva utan också på hur ofta de aktiva deltar i verksamheten. Statistiken presenteras för flickor respektive pojkar i tre åldersgrupper, 7-12, 13-16 respektive 17-20 år. Vi kommer först att presentera andelarna flickor och pojkar sett till alla idrotter respektive sett till de 20 största idrotterna. Därefter presenteras de 10 största idrotterna sett till det absoluta antalet deltagartillfällen.

Alla	20 största		
Ringette ¹²	100	Konståkning	96
Konståkning	96	Ridsport	96
Ridsport	96	Gymnastik	87
Gymnastik	87	Danssport	74
Danssport	74	Friidrott	61
Draghundssport	73	Simning	56

Tabell 4. Sex SF med störst andel flickor i åldern 7-12 år (samtliga SF respektive de 20 SF med störst verksamhet i åldersgruppen).

12 Svenska ringetteförbundet har ett begränsat, associerat medlemskap i RF. www.rf.se.

Alla	20 största		
Ringette	100	Ridsport	98
Ridsport	98	Konståkning	97
Konståkning	97	Gymnastik	87
Gymnastik	87	Danssport	73
Draghundssport	78	Volleyboll	71
Danssport	73	Friidrott	65

Tabell 5. Sex SF med störst andel flickor i åldern 13-16 år (samtliga SF respektive de 20 SF med störst verksamhet i åldersgruppen).

Alla	20 största		
Ringette	100	Ridsport	97
Ridsport	97	Konståkning	94
Konståkning	94	Gymnastik	84
Gymnastik	84	Friidrott	72
Gång och vandring	74	Danssport	68
Friidrott	72	Volleyboll	61

Tabell 6. Sex SF med störst andel flickor i åldern 17-20 år (samtliga SF respektive de 20 SF med störst verksamhet i åldersgruppen).

Alla	20 största		
Biljard	100	Ishockey	96
Ishockey	96	Bandy	85
Amerikansk fotboll	94	Bordtennis	81
Motorcykel o snöskoter	92	Innebandy	76
Baseboll och softball	90	Brottning	73
Rugby	88	Judo	73

Tabell 7. Sex SF med störst andel pojkar i åldern 7-12 år (samtliga SF respektive de 20 SF med störst verksamhet i åldersgruppen).

Alla	20 största		
Biljard	99	Amerikansk fotboll	97
Amerikansk fotboll	97	Ishockey	96
Ishockey	96	Bandy	89
Flygsport	92	Bordtennis	83
Motorcykel o snöskoter	91	Boxning	77
Bandy	89	Brottning	77

Tabell 8. Sex SF med störst andel pojkar i åldern 13-16 år (samtliga SF respektive de 20 SF med störst verksamhet i åldersgruppen).

Alla	20 största		
Amerikansk fotboll	95	Amerikansk fotboll	95
Biljard	95	Ishockey	95
Ishockey	95	Bandy	90
Motorcykel o snöskoter	92	Bordtennis	82
Bandy	90	Styrkelyft	80
Racerbåt	87	Brottning	79

Tabell 9. Sex SF med störst andel pojkar i åldern 17-20 år (samtliga SF respektive de 20 SF med störst verksamhet i åldersgruppen).

Överlag är det samma idrotter som dyker upp sett över åldersgrupperna. Bland flickidrotterna ersätts simning av volleyboll. Bland pojkidrotterna ersätts innebandy och judo av amerikansk fotboll, boxning och styrkelyft.

Jämför man de flick- respektive pojkdominerade idrotterna kan man konstatera att flickor dominerar i individuella, ofta estetiskt inrik-

tade, idrotter, medan pojkar dominerar i lagspel och kampsporter. Hur ser förhållandet ut om vi istället granskar de 10 största idrotterna sett till det absoluta antalet deltagartillfällen?

Flickor 7-12	13-16	17-20
Fotboll	Fotboll	Fotboll
Ridsport	Ridsport	Ridsport
Gymnastik	Handboll	Friidrott
Simning	Innebandy	Innebandy
Handboll	Basket	Handboll
Innebandy	Gymnastik	Basket
Basket	Simning	Gymnastik
Friidrott	Friidrott	Simning
Konståkning	Tennis	Budo och kampsport
Tennis	Konståkning	Boxning

Tabell 10. SF med flest deltagartillfällen för flickor, uppdelat på åldersgrupp.

Pojkar 7-12	13-16	17-20
Fotboll	Fotboll	Fotboll
Ishockey	Ishockey	Ishockey
Innebandy	Innebandy	Innebandy
Tennis	Basket	Basket
Simning	Handboll	Handboll
Handboll	Tennis	Budo och kampsport
Basket	Budo och kampsport	Friidrott
Budo och kampsport	Simning	Boxning
Bordtennis	Bordtennis	Simning
Friidrott	Friidrott	Tennis

Tabell 11. SF med flest deltagartillfällen för pojkar, uppdelat på åldersgrupp.

Fotboll är landets i särklass största idrott och toppar statistiken bland både flickor och pojkar i alla tre åldersgrupper. För övrigt är flera idrotter populära bland både flickor och pojkar, även om det totala deltagarantalet bland pojkarna vid något enstaka tillfälle (innebandy) är så pass mycket större att den aktuella idrotten ändå finns med i listan över idrotter som, sett till andelen flickor och pojkar, domineras av pojkar (det omvända förhållandet dyker inte upp).

Några idrotter är dock populära antingen bland flickor eller bland pojkar. Det gäller åter ridsport och estetiska idrotter som gymnastik och konståkning bland flickor respektive bollspel som ishockey och bordtennis bland pojkar. Noterbart är dock att uppdelningen i olika typer av idrotter ser ut att vara tydligast i de yngre åldrarna. Framför allt handlar det då bland flickor om att konståkning ersätts av boxning och budo samt att idrotter som handboll och basket ökar i popularitet. På pojksidan sker inte samma stora förändringar.

Detta fenomen, att det framför allt är på flicksidan som det sker förändringar om man

jämför olika åldersgrupper, är intressant. Den speglar en mer allmän trend inom idrotten, att flickor/kvinnor söker sig till idrotter som tidigare dominerats av pojkar/män i mycket större utsträckning än det omvända.¹³ Möjligen kan man tolka situationen när det gäller barn- och ungdomsidrott så att föräldrar gärna placerar sina små barn i idrotter som motsvarar traditionella föreställningar om könen, men att en del flickor, i takt med att de blir äldre och mer självständiga, orienterar sig mot idrotter som också är populära bland pojkar. Kanske förstärks denna tendens av att behovet av tidig specialisering brukar ses som större inom estetiska idrotter (gymnastik, konståkning) jämfört med inom lagspelen eller inom andra individuella idrotter. Detta innebär i så fall att barn (flickor) börjar och slutar utöva estetiska idrotter och ridsport relativt tidigt för att sedan orientera sig mot andra idrotter.

Sammanfattningsvis påvisar statistiken att flickor och pojkar i hög utsträckning lockas till deltagande i samma idrotter, särskilt gäller detta fotboll, men att det finns några idrotter som endera flickor eller pojkar sysslar med: ridsport, gymnastik och konståkning för flickor respektive ishockey för pojkar. Ser man även till de något mindre idrotterna tillkommer några idrotter för flickor respektive pojkar (exempelvis dans- och draghundssport respektive amerikansk fotboll, bandy, boxning och brottning). Vad är det då för normer kring kön som flickor och pojkar socialiseras in i inom dessa idrotter?

¹³ Det finns idag få idrotter – om någon – som inte lockar kvinnliga utövare, medan det manliga utövandet av rytmisk gymnastik (RG) och konstsim är i stort sett obefintligt.

Kapitel 3. Konstruktionen av kön i idrottens tävlingsregler

Analysen av reglementena har gått till så att vi har samlat in och läst igenom regelverken med särskilt fokus på hur kön hanteras/organiseras. Många förbund har sina regler publicerade på Internet. I några fall har vi ringt och bett förbunden skicka regelverken digitalt till oss. I ett enstaka fall (friidrott) fanns reglementet att köpa i bokform på förbundets förlag. En första iakttagelse är att indelningen i tävlingsklasser efter kön i många fall får betraktas som praxis i den meningen att regelverket inte uttryckligen säger något om denna indelning. Många gånger framkommer klassindelningen helt enkelt indirekt då olika åldersklasser räknas upp.

Den fortsatta framställningen kommer att disponeras utifrån en första enkel kategorisering av idrotter: ridsport, bedömningsidrotter (estetiska idrotter), individuella idrotter utan inslag av boll, kroppskontakt och precision, individuella idrotter med kroppskontakt (kampsport), precisionsidrotter, individuella bollspel, lagbollspel, multisport och motorsport.

Ridsport

Inom ridsport finns ingen indelning i manlig respektive kvinnlig tävlingsklass. Telefonintervjun ger vid handen att man heller inte har några planer på att införa någon sådan. Inom ridsporten resonerar man som så att eftersom hästen används som redskap så är förutsättningarna för pojkar/män och flickor/kvinnor lika, till skillnad från idrotter där det är individens fysiska förutsättningar som avgör prestationens utfall. Den uttalade ambitionen är att ridsport är en aktivitet för alla, oavsett kön. Enda hänvisningen till kön i reglementet är följande passage:

I den följande texten finns en del skrivtekniska förenklingar. [...] Ryttare används könsneutralt om tävlande i allmänhet (omfattar alltså även kuskar) och refereras till som 'han'.

Bruket av genitiven "han" är intressant med tanke på att flickor/kvinnor stort dominerar ridsporten.

Estetiska idrotter

Benämningen estetiska idrotter innebär i detta sammanhang danssport, gymnastik, konståkning, konstsimm och simhopp, idrotter som i tävlingssituationen bygger på bedömning av prestationer.¹⁴

Danssport

I danssportförbundets reglemente skrivs inget om könsindelningen. Tävlingsdans utövas i huvudsak som pardans och telefonintervjun ger vid handen att tävling på "hög licensnivå" förutsätter par bestående av en flicka/kvinna och en pojke/man. Då danssporten domineras av flickor/kvinnor medger förbundet flickor/kvinnor att tävla som par på en "låg licensnivå". Inom ramen för det här projektet har vi inte kunnat ta reda på vilka grunder dansarna bedöms prestationsmässigt och i vilken utsträckning bedömningen differentieras för mans- respektive kvinnorollen i dansen. Däremot redogörs i reglementet för könsdifferentierade klädregler. Dessa regler syftar till att "fylla kraven på stil och god smak" och kan handla om att "[k]länningarna måste täcka dansarnas intima delar". Antar man att "klänningar" används av kvinnliga dansare, finns det inga motsvarande regler för manliga dansare. För kvinnliga dansare gäller därtill följande regler under rubriken "Generella begränsningar":

- Tanga- och stringtrosor är inte tillåtna.
- Hudfärgade trosor är inte tillåtna.
- Brösten måste vara täckta. Avståndet mellan BH-kuporna måste vara mindre än 5 cm.
- HL (höftlinjen ...) skall bilda en rak horisontell linje, hela bakkdelen skall vara täckt.
- Avståndet på sidan mellan HL och TL (troslinjen ...) måste vara mer än 5 cm.

¹⁴ Det finns fler idrotter som innefattar estetiska inslag, dvs. då en subjektiv bedömning av prestationen sker (backhoppning, freestyle, snowboard), men då bedömningsinslaget kombineras med ett objektiva mått på prestationen (ofta i termer av tid), har dessa idrotter hänförts till kategorin individuella idrotter utan inslag av boll, kroppskontakt och precision.

För både kvinnliga och manliga dansare gäller följande:

- IO (intimområdet ...) måste täckas av icke transparent material eller transparenta material som fodras med icke transparent material. Om hudfärgat material används måste det vara täckt av dekorationer.
- Upprullade ärmar är inte tillåtna.

Reglementet befattar sig på så vis i stort sett endast med att reglera sexualiseringen av kvinnliga kroppar. Sådan reglering existerar även för olika åldrar: nätstrumpor, make up, glitterspray och dekorationssmycken är till exempel inte tillåtna för barn. Tävlingsreglementet stipulerar vidare att damer ska ha "tävlingsdräkt" medan herrar ska ha "[s]varta eller midnattsblå byxor" respektive "[s]kjorta eller top med lång ärm".

Förhållandet mellan könen i dans kan alltså, med förbehåll för den ofullständiga analysen vad gäller hur dansarnas rörelser bedöms, beskrivas i termer av den normativa formeln (A – B), det vill säga mans- respektive kvinnorollen följer sina egna normer, normer som inte är direkt jämförbara (dvs. varken mans- eller kvinnorollen är en "mindre" eller "enkla" variant av den andra).

Gymnastik

I gymnastik finns följande gren- och klassindelning (inklusive grenar):

- manlig artistisk gymnastik (fristående [utan musik], bygelhäst, ringar, hopp, barr och räck),
- kvinnlig artistisk gymnastik (fristående [till musik], hopp, barr, bom och trampolin),
- rytmisk gymnastik (endast för flickor/kvinnor; rep, tunnband, boll, käglor och band).
- trupp gymnastik (pojkar/män, flickor/kvinnor och mixed [med jämn könsfördelning]; fristående, tumbling och trampett),
- trampolin (pojkar/män och flickor/kvinnor),
- aerobic gymnastics (singel dam respektive herr, par [internationellt

endast man/kvinna, men i Sverige även samkönade par], trio [i vilka kombinationer av kön som helst] och group [sex personer i vilka kombinationer av kön som helst]) samt

- hopprep (pojkar/män, flickor/kvinnor och mixed).

Inom gymnastiken framträder både grundformeln (A – icke-A: i rytmisk gymnastik) och den normativa formeln (A – B: i artistisk gymnastik) samt ingen åtskillnad mellan könen vad gäller utförandet. Par- och trupp gymnastik bedrivs såväl könsåtskilt som i mixade former. Frånvarande är jämförelsens formel (A – a).

Konståkning

Konståkning bedrivs i följande tävlingsgrenar:

- singel
- par (en man och en kvinna)
- isdans (par bestående av en man och en kvinna)
- team (grupper om 16 personer)

Tävlingsreglerna stipulerar att pojkar tävlar i ungdoms-/juniorklasser längre upp i åldrarna jämfört med flickor. Reglerna är också delvis differentierade efter kön avseende de moment som ingår, liksom vad gäller svårighetsgraden i momenten. I singelåkning får pojkarnas/herrarnas program vara längre i alla åldersklasser. Det finns även specifika regler för kläder beroende på kön. "Åkarnas klädsel skall", enligt reglementet, "vara anständig, värdig och lämpad för atletisk tävling, inte prålig eller teatralisk i designen men får återspegla karaktären i den valda musiken. Tävlingskläderna får inte ge en överdrivet naken effekt. Herrar/pojkar ska ha byxor, tights är inte tillåtet. Damer/flickor får ha kjol, byxor eller tights. Accessoarier och andra lösa tillbehör är inte tillåtet."

Vid telefonintervjun framkom att paråkning och isdans i det internationella konståkningsförbundets reglemente utgörs av en man och en kvinna. Detta gäller för alla åldersgrupper. Motiv som framhålls inom konståkningsgrenen för att undvika samkönade par (flickor då, eftersom dessa är överrepresenterat kön) är att flickor inte har den fysiska kapaciteten att

genomföra några av momenten, till exempel vissa lyft. Det händer då och då i Sverige att yngre flickor och pojkar tävlar mot varandra individuellt, men då handlar det om inofficiella klubbävlingar som ändå inte omfattas av tävlingsreglementet.

Inom konståknigen märks främst den normativa formeln (A – B) och jämförelsens formel (A – a). Teamåkning verkar bedrivas utan särskild differentiering beroende på kön (möjligen beroende på att antalet pojkar och män är så få att de inte kan bilda team). Den normativa formeln märks i första hand i paråkning och isdans samt genom den differentiering med avseende på kläder och delvis också avseende vilka moment som ska ingå i åkningen. När det gäller momentens svårighetsgrad, liksom när det gäller programmets längd, märks också jämförelsens formel (A – a), på så vis att manligt kön konstrueras som starkare (orkar lyfta) och uthålligare (längre program).

Konstsim

I reglementet finns ingen åtskillnad mellan kvinnlig och manlig konstsim, men i realiteten är det endast kvinnor som tävlar. Telefonintervjun gav vid handen att det i Sverige finns enstaka unga män/pojkar som tävlar. 2009 deltog en pojke (15 år gammal) i par och lag vid SM. Förbundsrepresentanten betonar att det inte finns något krav om dispens för pojkar/män för att få tävla, vilket verkar vara fallet i andra länder. Internationellt finns ett fåtal män som tävlar på nationell nivå. Några få internationella tävlingar enbart för män har genomförts under senare år, men dessa har inte varit inte varit sanktionerade av det internationella förbundet och således inte haft officiell status. Reglementet i konstsim är alltså könsneutralt, men i realiteten domineras idrotten av grundformeln (A – icke-A); det som utövas av ett kön, utövas inte av det andra könet. I det här fallet bör formeln dock kanske skrivas B – icke-B.

Simhopp

Tävlingsreglementet i simhopp stipulerar i viss utsträckning olika regler för pojkar/män och flickor/kvinnor, bland annat när det gäller

antalet hopp.¹⁵ Skillnaderna gäller för samtliga åldersgrupper från och med 12 års ålder. I den utsträckning det sker någon differentiering efter kön, så sker denna enligt jämförelsens formel (A – a), avseende antalet hopp.

Sammanfattning av de "estetiska idrotterna"

Analysen påvisar att de estetiska idrotterna domineras av den normativa formeln (A – B) i så måtto att det finns två olika sätt att utöva idrotten på beroende på om man är flicka/kvinna eller pojke/man. Inom dans (danssport och konståkning) är den kvinnliga och den manliga rollen tydligt differentierad. Det samma gäller för de delar av gymnastiken där könen tävlar i olika grenar respektive med (kvinnor) eller utan (män) musik i fristående. Den normativa formeln är också tydlig i de fall kläder utgör en fråga för reglementet, det vill säga att en viss klädsel stipuleras för flickor/kvinnor och en annan för pojkar/män. När det gäller klädsel är det framför allt en reglering av sexualiseringen av den kvinnliga kroppen som framträder i regelverken. I viss utsträckning framträder också jämförelsens formel (A – a), till exempel när det gäller programmets längd i konståkning eller antalet hopp i simhopp. Även grundformeln framskymtar i de estetiska idrotterna, men inte i reglementet utan endast sett till vilka som utövar idrotten. Rytmask gymnastik och konstsim utövas – stort sett – endast av flickor/kvinnor. Grundformeln märks tydligast, om man väger in antalet utövare, tydligast i "lagsammanhang", då team eller trupper utövar idrotten.

Individuella idrotter utan inslag av boll, kroppskontakt och precision med redskap

De idrotter som kommer att beröras här är bob och rodel, cykel, draghundsport, dragkamp, friidrott, fäktning, gång och vandring, issegling, kanot (flera grenar), klättring, orientering, rodd, segling, simning, skidor (flera idrotter/grenar), skridsko, sportdykning, styrkelyft, tyngdlyftning samt vattenskidor och wakeboard. I några få idrotter/grenar finns möjligheten för män och kvinnor att tävla i

¹⁵ Herrar tävlar med ett hopp mer i respektive klass.

gemensam klass.¹⁶ I ytterligare några idrotter görs ingen differentiering med avseende på kön i tävlingsreglementet – mer än att det finns skilda tävlingsklasser.¹⁷ I ett antal idrotter förekommer differentiering av olika grad, ibland större, ibland mindre. Det kan röra sig om:

- a) tävlingsklass (A – a; kvinnor får delta i herrklassen, men inte omvänt): dragkamp (endast nationellt), mountainbikeorientering, skidor (stafett), styrkelyft,¹⁸
- b) benämning på tävlingsklass (A – a): bob och rodel,¹⁹ issegling,²⁰
- c) tävlingssträcka (A – a; herrarnas sträcka längre än damernas): banrodel,²¹ cykel,²² friidrott (se nedan), gång,²³ kanot,²⁴ klättring (avseende klättringsled), orientering,²⁵ längdåkning på skidor, hastighetsåkning på skridskor,²⁶ inlines,²⁷
- d) vikt på utövaren och/eller redskapet (dvs. herrar högre riktvärden än damer; A – a): friidrott (se nedan),

¹⁶ I draghundsport, orientering (vissa klasser), skidor (vissa klasser), sportdykning (UV-foto) samt vattenskidor och wakeboard (vissa klasser).

¹⁷ I bob och rodel (vissa grenar), fäktning, klättring (vissa grenar), skidor (flera grenar), skridskor (vissa grenar), sportdykning (fensim) samt segling.

¹⁸ Damer får ingå i herrlag. Då multipliceras deras resultat med herrarnas koefficient enligt Wilks formel. Denna formel kan användas för att jämföra lyft mellan olika viktklasser samt beräknas beroende på lyftarens kön.

¹⁹ Tvåmansbob, fyrmansbob och dambob.

²⁰ Senior, junior och dam.

²¹ I herrsingel minst 1000 meter för män och minst 800 meter för kvinnor.

²² I de olika landsvägsklasserna är distanserna längre för män, förutom i nybörjarklass samt F/P11-12 år. Individuella bantävlingar = 4 km för män och 3 km för pojkar respektive 3 km för kvinnor och 2 km för flickor. Tidslopp = 1 km för män och 500 m för kvinnor. Lagtävlingar = 4 km för män (fyra cyklister) och 3 km för kvinnor (tre cyklister).

²³ Vid mästerskapstävlingar gäller att pojkar och flickor tävlar över samma distans upp till 16 års ålder. Därefter differentieras sträckorna så att mäns sträckor blir längre än kvinnors.

²⁴ Differentiering endast i maraton.

²⁵ Långdistans = 12-16 km för män och 8-11 km för kvinnor; medeldistans = 4,5-6,5 km för män och 3,5-5,5 för kvinnor.

²⁶ Vid sprint-SM skiljer sig sträckorna inte åt. Vid allround-SM åker herrarna 500, 5000, 1500 och 10 000 meter, medan damerna åker 500, 3000, 1500 och 5000 m. Vid allround-SM gäller seniordamernas sträckor även för herrjuniorer. Damjuniorer åker 500, 1500, 1000 och 3000 meter. Vid ungdoms-SM tävlar flickor och pojkar över samma distanser, förutom att pojkar 15-16 också åker en lång sträcka (3000 meter)

²⁷ Lång maratondistans, dvs. 42 km, avgörs endast i herrseniorer och distansen 5000 m avgörs endast för damseniorer.

rodel,²⁸ rodd,²⁹ tyngdlyftning,³⁰

- e) klädsel (A – B): simning,³¹ sportdykning,³² styrkelyft.³³

I vattenskidor finns det olika minimireultat för pojkar/män och flickor/kvinnor för att kunna få SM/DM-tecken och för nationell/internationell ranking (längden i slalom och hopp samt poäng för trick). Den högsta tillåtna hastigheten och höjden vid hopp varierar också utifrån kön och ålder, liksom farter vid återgång i banan, bashastighet, maxhastighet, lägst utgångshastighet och tillåtna hastigheter i slalom.³⁴

Gällande friidrott förekommer differentiering med avseende på kön i flera grenar (några har berörts i punktsatserna ovan). När det gäller tävlingssträcka är det numera endast i häcklöpning som man gör skillnad på kvinnor och män. I kort häck tävlar kvinnor över 100 meter och män över 110 meter. Tävlingsreglementet stipulerar vidare skillnader avseende häckarnas höjd och placering (avståndet från start till första häck, avstånden mellan häckarna och avståndet från sista häck till mål). I kort häck är pojkars/mäns häckar högre från 14 års ålder. På motsvarande sätt är avstånden mellan häckarna längre för pojkar/män.³⁵ Även på lång häck (300 m upp till 19 års ålder, därefter 400 m) och i hinderlöpning är pojkars/mäns häckar respektive hinder högre.³⁶ I hinderlöpning finns en skillnad i löpsträcka för en åldersgrupp ”i mitten”, till skillnad mot i en del andra idrotter, där skillnaden gäller från

²⁸ Gäller vikten på åkaren.

²⁹ Gäller vikten på roddaren. Styrmannens kön är obetydligt oavsett klass (får dock väcka något mindre i damklass och vissa juniorklasser).

³⁰ Gäller vikten på skivstången: 20 kg för män och 15 kg för damer.

³¹ För damer får tävlingsdräkten inte täcka nacke eller axlar. För herrar får tävlingsdräkten inte gå över naveln.

³² Herrar tävlar i badbyxor, damer i baddräkt.

³³ Damer måste bära t-shirt under dräkten i samtliga delgrenar, herrar i två av tre.

³⁴ Gäller ej för yngre juniorer, där pojkar och flickor har samma reglemente.

³⁵ I kort häck när häckarnas höjd för flickor/kvinnor som högst 84 cm (från 19 års ålder, innan det 76,2 cm). För pojkar/män gäller höjden 76,2 cm upp till P15, för P17 gäller 91,4 cm, för P19 99,1 cm och 106,7 cm från 20 års ålder.

³⁶ För flickor/kvinnor gäller alltid höjden 76,2 cm på lång häck. För pojkar/män gäller 76,2 cm upp till P15, 84 cm för P17 och 91,4 cm från 18 års ålder. På hinderlöpning gäller alltid 76,2 cm höjd på hindren flickor/kvinnor. För pojkar/män gäller 76,2 cm upp till P15, därefter är höjden 91,4 cm.

och med en viss ålder och uppåt.³⁷ Gällande stafett, springer kvinnor 3 x 1500 m jämfört med männens 4 x 1500 m. Skillnad mellan flickor/kvinnor och pojkar/män görs vidare i kastgrenarna när det gäller redskapets vikt (se tabell 12).

Gren och tävlingsklass	Vikt
Kula, slägga	
M, M22	7,26 kg
P19	6 kg
P17	5 kg
P15, K, K22, F19	4 kg
P13, F17, F15	3 kg
F13	2 kg
Diskus	
M, M22	2 kg
P19	1,75 kg
P17	1,5 kg
P15, K, K22, F19, F17	1 kg
P13, F15, F13	600 gr
Spjut	
M, M22, P19	800 gr
P17	700 gr
P15, K, K22, F19, F17	600 gr
P13, F15, F13	400 gr
Vikt	
M	15 kg (ute), 18 kg (inne)
K	10 kg (inne)

Tabell 12. Viktangivelser på kastredskap enligt Tävlingsregler för friidrott.³⁸

En differentiering inom friidrotten återfinns, avslutningsvis, i mångkamp, där klasserna M, M22, P19 och P17 utomhus tävlar i tiokamp, P15 i åttakamp, K, K22, F19 och F17 i sju-kamp, F15 i sexkamp och P13 och F13 i femkamp.³⁹ Inomhus gäller följande klasser och delgrenar: M, M22m P19, P17 och P15 tävlar i sjukamp, K, K22, F19, F17 och F15 i femkamp samt P13 och F13 i fyrekamp.⁴⁰ Genomgående genomsyras friidrottens reglemente av jämförelsens formel (A – a).

37 De yngsta åldersgrupperna (P15 och F15) springer 1500 m; flickor fortsätter med 1500 m upp till 17 års ålder, medan motsvarande klass på pojksidan springer 2000 m. Från och med 20 års ålder gäller åter samma sträcka (2000 m upp till 22 års ålder, därefter 3000 m).

38 Svenska friidrottsförbundet (2010), s. 255, 272, 284, 298 och 308. Även de olika redskapens mått skiljer sig åt. Till exempel följer en större diameter med ökad vikt på diskusar, liksom att spjutens längd ökar med ökad vikt.

39 Reglementet innefattar tiokamp för kvinnor, med grenarna 100 m, diskus, stav, spjut, 400 m, 100 m häck, längd, kula, höjd och 1500 m. Att jämföra med männens 100 m, längd, kula, höjd, 400 m, 110 m häck, diskus, stav, spjut, 1500 m.

40 Grenordningen varierar delvis såväl inom som mellan könen i de olika åldersklasserna.

Sammanfattning av individuella idrotter utan inslag av boll, kroppskontakt och precision med redskap

Differentieringen med avseende på kön är liten i denna kategori, i synnerhet i lägre åldrar. Gemensam tävlingsklass förekommer också, annars är uppdelningen i manlig och kvinnlig tävlingsklass den mest påtagliga åtskillnaden. I de fall en differentiering görs, sker det oftast utifrån jämförelsens formel (A – a), där den kvinnliga klassen framstår som en mindre/enklare variant av den manliga. När det gäller klädsel präglas åtskillnaden mer av den normativa formeln (A – B).

Individuella idrotter med kropps-kontakt (kampsport)

I denna kategori ingår verksamheter i följande SF: boxning, brottning, budo och kampsport, judo, karate och taekwondo. Liksom i den förra kategorin är differentieringen mellan flickor/kvinnor och pojkar/män tämligen liten. I budo- och kampsportsförbundets reglemente märks ingen differentiering med avseende på kön. Endast i taekwondo (poomsae)⁴¹ ger reglementet möjlighet till tävling i gemensam klass för kvinnor och män. Det rör sig då om par (en man och en kvinna) respektive lagklasser (2 män och 3 kvinnor eller vice versa). Enligt telefonintervjun med företrädaren för budo- och kampsportsförbundet kan dock undantagsvis (pga. få deltagare) könen tävla i gemensam klass i mindre klubb tävlingar och på amatörnivå. I dessa fall sker matchningen utifrån övriga vedertagna kriterier (ålder, nivå och vikt). Differentieringen kan röra sig om:

- grenurvalet: brottning (män tävlar i två grenar, kvinnor i en);⁴²
- antalet ronder och längden på ronderna (A – a): boxning (fler men kortare ronder för kvinnor),⁴³ karate (matchtiden 3 min för herrseniorer, 2 för damseniorer)⁴⁴ och taekwondo (3 x 3 minuter för herrseniorer, 3 x 2 minuter för damseniorer);⁴⁵

41 En tävlingsform med fokus på rörelsemönster, ej kamp.

42 Fristil och grekisk-romersk stil respektive fristil.

43 För flickor och pojkar 10-15 år [diplomboxning] gäller inga skillnader.

44 I juniorklasserna är matchtiden densamma för kvinnor och män.

45 I juniorklasserna är matchtiden densamma för kvinnor och män.

- åldersgränser (A – a): judo (damjuniorer får tävla mot damseniorer vid 16 års ålder, motsvarande ålder för män är 17 år);
- skydd: brottning (A – a; kvinnor ska, liksom ungdoms- och juniorbrottare, använda öronskydd);⁴⁶
- klädsel: brottning (”manlig” respektive ”kvinnlig” brottartrikå,⁴⁷ förbud för kvinnor att bära en manlig brottartrikå med en t-shirt under, förbud mot bruk av bygel-BH, förbud mot att bära smycken), taekwondo (kvinnor får bära t-shirt under tävlingsdräkten).

Sammanfattning av individuella idrotter med kropps-kontakt (kampsport)

Graden av differentiering med avseende på kön är begränsad i denna kategori, i synnerhet i lägre åldrar. Gemensam tävlingsklass är dock mycket ovanligt och mixad klass förekommer endast i en gren (taekwondo – poomsae) där rörelsemönstret, inte kampen, står i fokus. I de fall en differentiering görs, sker det oftast utifrån jämförelsens formel (A – a), där den kvinnliga klassen framstår som en enklare variant av den manliga; ett förhållande som ofta uppstår först i junioråldern (något tidigare för flickor vid något tillfälle).

Precisionsidrotter

SF i denna kategori är bangolf, biljard, boule, bowling, bågskytte, casting, curling, dart, frisbee (discgolf), golf, skyttesport och varpa. Förekomsten av mixedklass är vanlig bland idrotterna i denna kategori.⁴⁸ Inte sällan medger tävlingsreglementet att damer tävlar i herrklass.⁴⁹

Ibland medger reglementet vidare en gemensam tävlingsklass för damer och herrar.⁵⁰ Dartförbundets representant uppger vid telefonintervjun att förbundets seriesystem består av en öppen serie där både kvinnor och män kan delta samt en speciell damserie.⁵¹

Viss differentiering sker i en del av idrotterna utifrån jämförelsens formel (A – a). Det gäller avståndet till målet i bågskytte (män längre till mål, kvinnor närmare till mål), casting (d:o) och golf (d:o) och skytte (i grenarna gevär och viltmål); banans längd i varpa (mäns något längre än kvinnors) och skytte (skidfältskytte; d:o – även färre skjutstationer för damer), redskapets vikt i casting (flugan något lägre vikt för kvinnor jämfört med män) samt antalet grenar i casting (samtliga nio grenar endast i herrklass) och skytte (pistol – vissa grenar endast för kvinnor, andra endast för män; viltmål – fler discipliner för pojkar/herrar jämfört med flickor/damer). I lerduveskytte, slutligen, är antalet duvor färre i de individuella damklasserna jämfört med i herrklasserna.

I vissa idrotter stipulerar reglementet särskild klädsel. I carambole (biljard) gäller att ”[s] amliga spelare skall använda vit skjorta, fluga, väst, svarta byxor, svarta strumpor samt svarta finskor.” Särskild klubbdräkt får också användas. För snooker (biljard) gäller att ”[a] lla spelare skall ha långärmad skjorta, väst, kostymbyxor och lågskor. Vid SM skall även bäras fluga eller slips. Klädseln skall bäras på ett traditionellt, propert vis.” I dessa grenar nämns inget särskilt om kön. Den reglementerade klädseln bär en maskulin prägel. I pool (biljard) differentieras klädseln på följande sätt; för herrar:

Överdelen skall vara en kragförsedd skjorta eller piké, i valfri färg, som förblir nedstoppad i midjan. Plagget skall vara helt och rent, samt ha någon form av ärm. T-shirts är inte tillåtna. Som nederdel bäres

46 I taekwondo (kyorugi) tillåter reglementet bröstskydd för kvinnor.

47 Enligt telefonintervjun med företrädaren för Svenska brottningsförbundet är vissa herrdräkter mer urringade bak och fram än damdräkterna, men ofta ser de likadana ut.

48 Bangolf, boule, bowling, casting, curling, dart och varpa. Förekommer i par eller lag.

49 Bowling, bågskytte, curling och dart. I curling är herrserierna, förutom elitserien, öppen för både herrar och damer. Damserierna är endast öppna för damer.

50 Ofta under särskilda omständigheter. I bågskytte tävlar dam- och herrjuniorer i gemensam tävlingsklass i långbåge. I casting anges att dam- och herrklass kan slås samman om arrangören så önskar. På SM ska dock dam/flick- respektive pojk-/herrklass tillämpas. I biljard finns en ”öppen” tävlingsklass. I övrigt anges följande tävlingsklasser: U16, U19, Dam, Ö40, Topp16, Topp48, Klass1 och Klass2 (vår emfas).

51 Vid färre än tre anmälda deltagare i singelklass för dam- respektive herrjuniorer slås samman till en klass.

hel och ren finbyxa i valfri färg. Denim/blåjeans i alla färgvarianter är förbjudna. Dock är byxa i annat tyg med jeansdesign tillåten (t ex Dockers). Valet av skor skall falla inom kategorin finskor och passa in i övrig klädsel. Gymnastikskor eller sandaler är helt förbjudna. En sportsko med mörkare överdel i läder eller läderliknande material är godkänd om tävlingsledaren godkänner det.

För damer:

Som överdel är en skjorta, stilren top, blus, piké eller klänning tillåten. T-shirts är inte tillåtna. Som nederdel bäres hel och ren finbyxa i valfri färg. Denim/blåjeans i alla färgvarianter är förbjudna. Dock är byxa i annat tyg med jeansdesign tillåten. Kjol är tillåten under förutsättning att knän eller mer täcks. Valet av skor skall falla inom kategorin finskor och passa in i övrig klädsel. Gymnastikskor eller sandaler är helt förbjudna. En sportsko med mörkare överdel i läder eller läderliknande material är godkänd om inte tävlingsledaren kommer med invändningar.

För bowling gäller följande föreskrifter vad gäller klädsel – damer: blus/tröja med ärm, kjol, shorts eller långbyxor; herrar: skjorta/tröja med ärm, långbyxor. Även i skytte (lerduveskytte och pistol) stipuleras delvis olika klädsel för kvinnor och män.

Sammanfattning av precisionsidrotter

Mönstret från kategorin individuella idrotter utan inslag av boll, kroppskontakt och precision med redskap går igen i denna kategori. Differentieringen med avseende på kön är liten, i synnerhet i lägre åldrar. Gemensam tävlingsklass förekommer. I de fall en differentiering med avseende på kön görs, sker det oftast utifrån jämförelsens formel ($A - a$), där den kvinnliga klassen framstår som en mindre/enklare variant av den manliga. När det gäller klädsel präglas åtskillnaden mer av den normativa formeln ($A - B$).

Individuella bollspel

I kategorin ”individuella bollspel” ingår följande SF:s verksamheter: badminton, bordtennis, squash och tennis. Genomgående förekommer ingen eller en låg grad av differentiering mellan könen. De flesta idrotter medger mixedspel och i viss mån spel i gemensam tävlingsklass för flickor/kvinnor och pojkar/män.⁵² När det gäller möjlighet att spela i gemensam tävlingsklass anger bordtennisförbundets reglemente att damer får spela med herrar och att flick- eller juniorspelare får delta i pojk- eller herrjuniorklass motsvarande lägst sin egen åldersklass.⁵³ I tennis medger reglementet kombinerade pojk- och flickklasser i dubbelspel.

En differentiering av reglementet sker i bordtennis med avseende på benämning av serier: Pingisligan = herrar, Damer elit = damer, Superettan = herrar och division 1 = damer och herrar. I tennis sker en differentiering i ålder när det gäller veteranklass: herrar är veteraner från och med 35 år, damer från och med 30 år.⁵⁴

Klädsel berörs i några av förbundens reglementen. I badminton används genomgående uttrycken ”kort byxa/kjol” respektive ”han/hon”, men ett särskilt plagg knyts inte automatiskt till något visst kön. Av tennisförbundets reglemente framgår att ”tenniskläder” innebär ”tröja med krage eller annan design som betraktas som tennisklädsel samt tennishorts, alternativt tennisblus samt tenniskjol eller tennisklänning.”

Sammanfattning av individuella bollspel

Liksom i den förra kategorin är graden av differentiering med avseende på kön låg inom individuella bollspel. Den differentiering som förekommer verkar utgöra en kombination av begränsat deltagarantal i vissa tävlingsklasser (ofta flickor/kvinnor) och ett antagande om att

52 Mixed förekommer i badminton, squash och tennis.

53 Bordtennisförbundets reglemente stipulerar vidare att ”Manliga spelare får maximalt delta i tre tävlingsklasser (inkl dubbel) per tävlingsdag. Kvinnliga spelare får delta i obegränsat antal tävlingsklasser per tävlingsdag, dock högst en herrseniorklass eller pojk-/herrjuniorklass.” Bordtennisförbundets företrädare påpekar i samband med telefonintervjun att det finns föreningar som prövat mixade klasser för barn, men gått tillbaka till könsskilda klasser då antalet flickor minskade.

54 Internationellt är även damer veteraner från och med 35 år.

flickor/kvinnor kan delta i klasser för pojkar/män, men inte det omvända (jämförelsens formel, $A - a$).

Lagbollspel

Lagbollspelen utgörs av verksamheter som bedrivs i följande SF: amerikansk fotboll, bandy, baseboll och softboll, basketboll, fotboll, frisbee (ultimate), handboll, innebandy, ishockey, landhockey, motorcykel (motorcykelboll), rugby, simning (vattenpolo), sportdykning (UV-rugby) och volleyboll. Flera reglementen medger mixade lag i vissa klasser, särskilt för juniorer och ungdomar.⁵⁵ I flera idrotter medger reglementet vidare deltagande för flickor/kvinnor i pojk-/herrklass.⁵⁶ I ett förbund, baseboll och softboll, finns det två varianter av samma idrott, en för män (baseboll) och en för kvinnor (softboll).

Differentiering efter kön sker i huvudsak efter jämförelsens formel ($A - a$), vanligen när det gäller bollens storlek; män har då större boll än kvinnor.⁵⁷ Differentiering kan också förekomma avseende matchtid, planstorlek och nätets höjd; män har då längre matchtid, större plan och högre nät än kvinnor.⁵⁸ I ishockey och rugby, som innefattar ett tydligt kampmoment,

55 Amerikansk fotboll (PeWe; flaggfotboll U15 och U13 respektive skollag), basket (enligt telefonintervjun), handboll (enligt telefonintervjun upp till ca 12-13 år samt i beachhandboll), innebandy (enligt telefonintervjun undantagsvis), rugby (t o m U13), vattenpolo (enligt telefonintervjun t o m det år man fyller 15 år) och volleyboll (för seniorer, men också för Kidsvolley – under 10 år; även i beachvolley). I frisbee, innebandy och landhockey förekommer inga hänvisningar till kön alls i reglementet.

56 Baseboll ("Kvinnliga spelare tillåts delta i samtliga matcher omfattande av § 1.05. Sådan spelare tillåts tillhöra och representera två olika föreningar, en i vardera sport."), fotboll ("Kvinnor får delta i herrlag. Män får inte delta i damlag." Enligt telefonintervjun förekommer denna "omvända" ordning dock i begränsad utsträckning), ishockey (dam- och flickishockeyspelare kan söka dispens för att, förutom i den förening hon spelar damishockey, spela herr-/pojkishockey och då representera två föreningar), rugby (ungdomsklasser), vattenpolo (i mästerskap ej med både ett pojk-/herrlag och ett flick-/damlag) och UV-rugby (alla åldrar).

57 Amerikansk fotboll (kvinnor har samma storlek som pojk- och flickjuniorer), basket (herrar U15 och äldre = stl 7; damer U14 och äldre = stl 6; damer U13 och yngre samt minibasket-spelare och yngre = storlek 5), fotboll (från 13 års ålder spelar pojkar/män med en större boll än flickor/kvinnor), handboll (även beachhandboll; kvinnor/flickor något mindre och lättare boll jämfört med män/pojkar), rugby (samma storlek upp till 15 års ålder, sedan pojkars/mäns boll större), vattenpolo, UV-rugby.

58 Fotboll och rugby (matchtid och planstorlek). Volleyboll (näthöjd).

finns begränsningar i graden av kroppskontakt för kvinnor.⁵⁹ I ishockey gäller därtill att kvinnor (samt J18 och ungdomar, både flickor och pojkar) ska ha ett heltäckande ansiktsskydd under träning, uppvärmning och match.

Några av SF:en inom denna kategori skiljer i viss utsträckning på sättet att benämna den högsta nivån i sitt seriesystem.⁶⁰ Detta gäller bandy, basket och fotboll. I bandy benämns den högsta nivån för herrar "Elitserien" och nästa nivå för "Allsvenskan". Den högsta nivån för damer benämns "Damallsvenskan". I basket benämns den högsta nivån för herrar "Svenska Basketligan" och för damer "Damligan". I fotboll benämns den högsta nivån för herrar "Allsvenskan" och för damer "Damallsvenskan". I samtliga dessa fall tillskrivs den högsta nivån för kvinnor ett genus, men inte den högsta nivån för män. Den högsta nivån för män är allmän (norm), medan den för kvinnor är specifik (annorlunda).

I fotbollförbundets reglemente anges att "Om det nationella förbundet godkänner det och spelreglernas principer följs, får reglernas tillämpning ändras i matcher för spelare under 16 års ålder, damspelare, veteranspelare (över 35 år) och spelare med funktionshinder." Dessa ändringar kan gälla

- spelplanens storlek
- bollens storlek, vikt och material
- målets storlek
- speltiden
- ersättare

Även här framstår den fotboll som spelas av herrar som norm.

Avslutningsvis finns en differentiering när det gäller kön och tävlingsdräkt inom UV-rugby. Män tävlar i badbyxor och kvinnor i baddräkt (den normativa formeln, $A - B$).

Sammanfattning av lagbollspel

Viss differentiering med avseende på kön förekommer inom denna kategori, huvud-

59 I ishockey gäller förbud mot "bodychecking" i damhockey samt för flickor och pojkar under 12 år.

60 Denna differentiering återfinns inte på samma sätt i nivåerna under den högsta.

sakligen utifrån jämförelsens formel (A – a). Den skillnad som görs mellan könen uppstår oftast under tonåren och består i huvudsak i att flickor/kvinnor spelar med mindre boll, på mindre spelplan (alt. lägre nät) och under kortare matchtid jämfört med pojkar/män. I baseboll/softboll finns två varianter av samma idrott (med särskilda benämningar), en för män och en för kvinnor.

Multisport

Under denna rubrik ryms SF med verksamheter i mångkamp, skidskytte och triathlon. Mångkamp innefattar militär femkamp, modern femkamp och orienteringsskytte. I militär femkamp springer män 8 km i löpmomentet jämfört med kvinnors 4 km. I reglementet för orienteringsskytte anges att damer får delta i herrklass. I övrigt anges ingen differentiering efter kön. I triathlon, där grenarna simning, löpning och cykel ingår, tävlar pojk- och flickklasser efter samma reglemente. I lag- och stafettävlingar kan herrar och damer vara mixade, men i övrigt används könsåtskilda tävlingsklasser. I skidskytte, avslutningsvis, tävlar man i sprint (inklusive supersprint), jaktstart, distans, masstart och stafett. Enda differentiering med avseende på kön är att från och med 16 års ålder tävlar flickor/kvinnor och pojkar/män i olika distanser, män har något längre distanser än kvinnor. Genomgående sker differentiering utifrån jämförelsens formel (A – a).

Motorsport

I kategorin motorsport ryms SF med verksamheter inom: bilsport, flygsport, motorcykel och snöskoter samt racerbåt. Inte i något av dessa SF:s reglementen framgår något särskilt om kön. I rally förekommer klassen ”Tjej-SM”. Inom motorcykelsporten ger telefonintervjun vid handen att om det finns tillräckligt med flickor/kvinnor så är trenden att man arrangerar särskilda damklasser. I dagsläget finns det damklasser i flera lokala serier inom motorcykel, till exempel i enduro, som är den gren som lockar förhållandevis flest kvinnliga utövare. På liknande sätt finns i JetSki inom racerbåt en damklass (där även juniorer kan få dispens att tävla). Trenden inom motorsport är alltså

att kön inte berörs i reglementet, antingen på grund av få kvinnliga deltagare eller då det är fordonet, liksom hästen inom ridsport, som står för det huvudsakliga fysiska arbetet – eller möjligtvis på grund av en kombination av dessa faktorer.

Med detta är redovisningen av SF:ens tävlingsreglementen klar. Förutom i rid- och motorsport är indelningen i manlig och kvinnlig tävlingsklass legio. Ofta innebär denna indelning inte mer än så – att man delar på flickor/kvinnor och pojkar/män i tävlingssituationer. I övrigt är tävlingsreglementet könsneutralt. Men ibland för tävlingsreglementet med sig en differentiering beroende på kön. Ibland, särskilt i estetiska idrotter och i samband med regler om klädsel, framskyftar två skilda varianter av idrottare, en manlig och en kvinnlig. Vid andra tillfällen, vilket sker i många olika typer av idrotter, framskyftar en ”större” (manlig) och en ”mindre” (kvinnl) variant av idrottare. Vid några få tillfällen, slutligen, är idrottaren enkönad. Det sker i några av de estetiska idrotterna, särskilt i truppsammanhang, och idrottaren är då endast av kvinnligt kön. För att fördjupa analysen av detta mönster kommer vi i rapportens avslutande del att överge den hittills använda kategoriseringen av idrotter. Istället kommer vi att arbeta med en kategorisering som hämtar näring från Pierre Bourdieus kultursociologi och som beskrevs översiktligt ovan.

Kapitel 4. Beköning av kroppar i kroppsliga relationer

Idrott omtalas ofta i bestämd form singularis som idrotten. Egentligen är denna formulering otymplig och oprecis eftersom idrotten är så omfattande och mångfacetterad. Inte sällan använder man sig av olika sätt att dela in verksamheten i mindre beståndsdelar för att kunna beskriva och förstå den. Det kan handla om individuell idrott kontra lagidrott, tävlingsidrott kontra motionsidrott eller elitidrott kontra breddidrott. Men även dessa indelningar är grova och oprecisa. En del forskare har försökt formulera något mer nyanserade kategorier, ofta utifrån en särskild problematik som kan ha med idrottens betydelse antingen för samhället eller för utövarna att göra (se t ex Bøje & Eichberg, 1994; Stockfelt, 1985; Engström, 2010). I det här kapitlet ska vi fullfölja Pierre Bourdieus idé om hur man kan studera förkroppsligandet av normer i idrottsverksamheter, till exempel ”om den förutsätter direktkontakt, hand-mot-hand, som till exempel i brottning eller i rugby, eller om den tvärtom exkluderar all kontakt, som i golf, eller tillåter det endast indirekt genom bruket av en boll, som i tennis, eller med redskap som mellanhänder, som i fäktning” (Bourdieu, 2005, s. 19f). Kategoriseringen bygger alltså på hur idrotten praktiseras i själva tävlingsituationen; hur idrottarnas kroppar förhåller sig till varandra när de mäts/bedöms.

Först noterar vi att det i några idrotter inte sker någon åtskillnad av kvinnor och män, nämligen inom ridsport, motorsport och flygsport. Detta är idrotter där idrottaren styr, medan hästen/fordonet ”gör arbetet”. Detta får således ses som en särskild kategori.

I en del idrotter genomför en person i taget sitt ”försök”. Så ser det till exempel ut i artistisk gymnastik (AG), friidrottens fältgrenar, som längdhopp och spjutkastning, samt i vissa bollspel, som badminton och tennis (”först du, sedan jag”; jfr Teng, 2007). Vi har valt att kalla denna kategori för kropp-efter-kropp.

I en del idrotter gör idrottarna sin prestation vid sidan om varandra, men ändå i relativ avskildhet från varandra. Prestationen påverkas endast indirekt av vad motståndaren

håller på med, eller hur idrottarna ligger till i tävlingen i förhållande till varandra. Exempel på detta sätt att tävla finns i simning, löpning, skidåkning (masstart) och skridsko. Denna kategori kallar vi för kropp-bredvid-kropp.

I ett antal idrotter interagerar idrottarna mera påtagligt med varandra, ibland som en enhet (ofta bland andra enheter), ibland som kontrahenter. I dans och konståkning (paråkning och isdans) interagerar idrottarna som en enhet, i dans ofta som en enhet bland andra enheter, i konståkning en enhet i taget.⁶¹ I boxning, brottning och österländska kampsporter interagerar idrottarna som kontrahenter; poängen är att ”nedlägga” motståndaren. Den första kategorin kallar vi kropp-med-kropp och den andra kropp-mot-kropp.

I kategorierna ovan har tävlingsituationen präglats av enskilda idrottare, men i nästa kategori präglas situationen av att flera idrottare samverkar med respektive mot varandra mot specifika mål. Så ser det till exempel ut i de flesta lagbollspel. Vi kallar denna kategori kropp-bland-kroppar. Vi har delat upp denna kategori i två varianter, en variant där de olika grupperna av idrottare (lagen) har rollen av kontrahenter och en variant där de olika grupperna (trupperna) har rollen av solitära enheter. I den första varianten, kropp-bland/mot-kroppar, återfinns till exempel ishockey, rugby och amerikansk fotboll; i den andra varianten, kropp-bland/med-kroppar, återfinns till exempel konstsim (team), konståkning (team) och trupp gymnastik.

På så sätt får vi följande kategorier:

- kropp-efter-kropp,
- kropp-bredvid-kropp,
- kropp-med-kropp,
- kropp-mot-kropp, samt
- kropp-bland-kroppar, som också finns i kombinationerna
 - kropp-bland/mot-kroppar respektive
 - kropp-bland/med-kroppar.

⁶¹ Denna enhet kan således ses som en sorts tvåsamhetens kropp-bredvid-kropp respektive kropp-efter-kropp.

Tillkommer gör kategorin ridsport/motor-sport/flygsport.

Hur utfaller då analysen av idrotterna, avse-
ende tävlingsreglementen och ålder, om man
använder ovanstående kategorisering? Vi
börjar med ålder.

Som tidigare nämnts introduceras barn ofta till
fotboll, en idrott som kan sägas tillhöra kate-
gorin kropp-bland-kroppar, med smärre inslag
av kropp-mot-kropp. Annars är mönstret att
små flickor, oftare än pojkar, introduceras till
idrotter inom kategorierna kropp-efter-kropp
eller kropp-med-kropp,⁶² medan små pojkar,
oftare än flickor, introduceras till fler idrot-
ter (utöver fotboll) inom kategorierna kropp-
bland-kroppar eller kropp-mot-kropp.⁶³

I takt med att barnen blir äldre sker en dif-
ferentiering efter kön på så vis att barnen
väljer bland något fler och olikartade idrotter.
Särskilt gäller detta för flickor, vilka orien-
terar sig mot ”pojkidrotterna” i betydligt större
utsträckning än vad pojkar orienterar sig mot
”flickidrotterna”.

Samma mönster återkommer bland vuxna
idrottare. Kvinnor dominerar i idrotter inom
kategorierna kropp-med-kropp och kropp-
bland/med-kroppar.⁶⁴ Män dominerar inom
övriga idrotter.⁶⁵ Sett över tid har kvinnor orien-
terat sig mot ”manliga” idrotter (idrotter där
män dominerat sett till antalet) i betydligt större
utsträckning än vad män har orienterat sig mot
”kvinnliga” idrotter. Detta gäller till exempel i
boxning,⁶⁶ brottning⁶⁷ och motorcykel.⁶⁸

62 Konstakning, gymnastik, ridsport och danssport.

63 Ishockey, bandy, bordtennis, innebandy, judo och brott-
ning.

64 Sett till andelen utövare dominerar kvinnor inom följande
idrotter (fler än 60% av utövarna): ridsport (88%), gymnastik
(80%), konstakning (79%) och danssport (63%).

65 Särskilt i ishockey (95%), biljard (94%), bandy (92%),
amerikansk fotboll (88%), flygsport (88%) och cykel (87%).

66 Från inga utövare till runt en fjärdedel av utövarna mellan
åren 1994 och 2002.

67 Från inga utövare till runt en fjärdedel av utövarna mellan
åren 1994 och 2006.

68 Mellan åren 1994 och 2004 ökade andelen kvinnor från
inga till nästan en tredjedel, men efter det har trenden varit
vikande. I ett antal idrotter har andelen kvinnor ökat mer mar-
ginellt, som i biljard (från 1 % 1994 till drygt 10% under åren
2001-2007, därefter har trenden varit vikande), ishockey (från
ca 2% till ca 5%), amerikansk fotboll (från ca 5% till ca 10%)
och racerbåt (från ca 5% till knappt en femtedel).

Över till tävlingsreglementen. I den utsträck-
ning det sker en differentiering i reglementet
så infaller denna oftast i samband med puber-
teten (14-15 årsåldern, plus eller minus några
år beroende på idrott). Detta hänger sannolikt
samman med att man brukar tillskriva barn
få fysiska könsskillnader. Avgörande bety-
delse antas de fysiska könsskillnaderna få
först i samband med puberteten. Trots detta
är det legio att reglerna föreskriver två täv-
lingsklasser, en för flickor och en för pojkar,
även om det är frågan om barn. I den utsträck-
ning flickor och pojkar ändå tävlar tillsam-
mans handlar det oftast om att flickor tävlar
i pojkklass. Detta har, enligt de intervjuade
förbundsrepresentanterna, framför allt att
göra med att det oftare saknas flickor för att
genomföra en tävling i en särskild klass. Att
låta flickor tävla i pojkklass ter sig dessutom
mindre utmanande än att låta pojkar tävla i
flickklass, även om det rör sig om barn.

I många idrotter skiljer reglementet
inte på flickor och pojkar (utöver de två
tävlingsklasserna).⁶⁹ Dessa idrotter återfinns i
huvudsak i kategorin kropp-efter-kropp, men
även kategorierna kropp-bredvid-kropp och
kropp-bland-kroppar finns representerade. I
några av dessa idrotter förekommer mixed-
klass, framför allt inom ”huvudkategorin”,
kropp-efter-kropp.

Den vanligaste formen av differentiering
följer jämförelsens formel (A – a). Sådan dif-
ferentiering rör till exempel redskapets (bol-
lens) storlek, tävlingsdistansen, distansen till
mål, planstorleken, nathöjden, antalet spelen-
heter (antal försök, rundor, etc.), bruket av
skydd (inklusive restriktioner när det gäller
fysisk kontakt) samt benämningen på serien/
tävlingen. Denna typ av differentiering
förekommer i idrotter inom flera kategorier
(kropp-bredvid-kropp, kropp-mot-kropp,
kropp-bland-kroppar, kropp-bland/mot-krop-
par) men idrotter inom kategorierna kropp-
med-kropp och kropp-bland/med-kroppar
finns inte representerade.

69 Detta gäller i badminton, bandy, bangolf, biljard, borten-
nis, boule, bowling, curling, dart, draghund, dragkamp, fris-
bee, fäktning, innebandy, isjakt, judo, landhockey, motorcykel,
racerbåt, segling, squash, styrkelyft, tennis och tyngdlyftning.

Den normativa formeln (A – B) förekommer framför allt i estetiska idrotter, idrotter där bedömning av prestationer, inte mätning, står i centrum. Detta är också idrotter som uttrycker kategorin kropp-med-kropp (dans och konst-åkning). Den normativa formeln dyker upp också i de sammanhang i reglementena som berör utövarnas klädsel och smink. I idrotter som utövas kropp-med-kropp förutsätts det att enheten består av en kvinnlig och en manlig utövare med en tydlig rollfördelning. I detta sammanhang kommer idrottens heteronormativitet tydligt till uttryck.

Det förekommer inga idrotter där kvinnor inte deltar (även om andelen kvinnor är låg). Däremot finns det idrotter där inga män deltar.⁷⁰ Detta gäller i idrotter som rytmisk gymnastik (RG), truppgymnastik, konstsim (team) och konståkning (team), idrotter som uttrycker kategorin kropp-med/bland-kroppar.⁷¹

Sammanfattningsvis kan man säga att kroppen könas inom idrotten i sättet att praktisera olika idrotter. Flickor introduceras oftare än pojkar till idrotter som omfattar estetiska inslag (att uttrycka med kroppen) där kroppen-i-sig står i fokus, medan pojkar introduceras oftare än flickor till idrotter som omfattar samarbete och en gemensam insats för att nå ett yttre mål, där kroppen blir redskapet för att uppnå detta yttre mål. Efter hand som barnen blir äldre, börjar de också i allt större utsträckning överskrida de traditionella gränserna mellan könen. Särskilt gäller detta för flickor.

Annorlunda uttryckt socialiseras flickor och pojkar in till en särskild könsordning som upprätthålls inom idrotten; en könsordning som också präglas av en maskulin norm som kommer till uttryck i att flickor orienterar sig mot ”pojkidrotter” på ett helt annat sätt än vad pojkar orienterar sig mot ”flickidrotter” när de får större möjligheter att välja idrott utan föräldrars påverkan. Flickor och pojkar socialiseras vidare in i en könsordning där kategorierna ”pojke/man” respektive ”flicka/kvinna” framträder på olika sätt. I en version är könen kvalitativt olika (A – B; den norma-

70 Eller åtminstone ytterst få.

71 RG karakteriseras av att redskapen inte används för att träffa eller transporteras till ett särskilt mål. Istället används redskapet för att skapa uttryck.

tiva formeln). Så är fallet särskilt när idrotterna utövas kropp-med-kropp (en situation som också, i huvudsak, förutsätter en deltagare av ettdera könet). I en annan version är det ena könet en ”mindre” variant av normen (A – a; den jämförande formeln). Denna version dyker upp i många idrotter.

Ju närmare man kommer idrotter som innefattar estetiska komponenter (uttryck), och som betonar den enskilda kroppen-i-sig, desto viktigare verkar det vara att skilja kvalitativt (i absolut mening) på flickor/kvinnor och pojkar/män. I idrotter som uttrycker kategorin kropp-bland/med-kroppar, en tävlingssituation där estetiska inslag utförs i ett lagsammanhang, är antalet pojkar/män ytterst litet. Det ter sig således inte som särdeles eftersträvarvärt i idrottssammanhang för pojkar/män att uttrycka saker med kroppen, särskilt inte tillsammans med andra pojkar/män.

Vi har i denna studie undersökt idrottens genusordning, det vill säga hur normer kring kön och sexualitet genomsyrar olika delar av idrottsrörelsen och kommer till uttryck som deltagarmönster i olika idrotter och i sätten att tävla (då fysisk prestationsförmåga mäts/bedöms och jämförs med andra). Vår utgångspunkt har varit att åtskillnad – och en differentiering (”anpassning”) av den ena tävlingsklassen – uttrycker sociala normer kring kön och sexualitet. Deltagarmönster och tävlingsregler antyder att könsnormer ibland utmanas, till exempel i det att flickor/kvinnor börjar delta i idrotter som hittills dominerats av pojkar/män. Analysen påvisar emellertid också att könsnormerna inte kan utmanas hur som helst. Det är till exempel få pojkar/män som börjar delta i idrotter som hittills dominerats av flickor/kvinnor. I så måtto präglas idrottskulturen alltså en manlig norm. Analysen av regelverken antyder vidare att barn och ungdomar många gånger socialiseras in i en genusordning där könen ska hållas isär och där att vara flicka/kvinna är något annat, eller något mindre, än att vara man. Detta förhållande avspeglar samtidigt en heteronorm, där kvinnligt är ”motsatt” eller ”mindre” än manligt. Men denna ordning utmanas också

ibland. I några idrotter existerar ingen åtskillnad mellan kvinnor och män i samband med tävling. I ytterligare några "tummar" förbunden och föreningarna på reglerna om åtskillnad. En studie som denna antyder alltså på vilka sätt det är möjligt respektive omöjligt att utmana normer kring kön och sexualitet i idrottsliga sammanhang. En analys av detta slag syftar i förlängningen till att bidra med nya perspektiv på vilken funktion regler har i förhållande till jämställdhetsambitioner (t ex att utmana könsnormer). Den fråga som bör vägleda en utveckling av regelverken ur ett jämställdhetsperspektiv är: bidrar den här regeln till att utmana eller förstärka traditionella (och stereotypa) synsätt på flickor/kvinnor och pojkar/män?

Kapitel 5. Litteratur

Aggestedt, B. & Tebelius, U. (1977) Barns upplevelser av idrott. Göteborgs universitet.

Andreasson, J. (2007) Idrottens kön. Genus, kropp och sexualitet i lagidrottens vardag. Lunds universitet.

Augustsson, C. (2007) Unga idrottares upplevelser av föräldrappress. Karlstads universitet.

Bourdieu, P. (2005) Program för en idrottssociologi. I K. Redelius & H. Larsson (red) *Leve idrottspedagogiken!* En vänbok tillägnad Lars-Magnus Engström. Stockholm: HLS Förlag.

Brunnberg, H. (1976) Begreppet idrott hos människor inom idrotten. Slutrapport inom projektet idrotten som uppfostringsmiljö. Stockholms universitet.

Bøje, K. & Eichberg, H. (1994) *Idrættens tredje vej. Om idrætten i kulturpolitik.* Århus: Klim.

Engström, L-M- (2010) *Smak för motion. Fysisk aktivitet som livsstil och social markör.* Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Fagrell, B. (2000) *De små konstruktörerna. Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete.* Stockholm: HLS Förlag.

Fundberg, J. (2003) *Kom igen gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter.* Stockholm: Carlssons.

Grahn, K. (2008) *Flickor och pojkar i idrottens läromedel. Konstruktioner av genus i ungdomsträna-utbildningen.* Göteborgs universitet.

Hirdman, Y. (2001) *Genus. Om det stabila föränderliga former.* Stockholm: Liber.

Larsson, B. (2008) *Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer.* Stockholms universitet.

Larsson, H. (2001) Iscensättningen av kön i idrott. En nutidshistoria om idrottsmannen och idrottskvinnan. Stockholm: HLS Förlag.

Nilsson, P. (1993) Fotbollen och moralen. En studie av fyra allsvenska fotbollsföreningar. Stockholm: HLS Förlag.

Olofsson, E. (1989) Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet. Umeå universitet.

Redelius, K. (2002) Ledarna och barnidrotten. Idrottsledarnas syn på idrott, barn och fostran. Stockholm: HLS Förlag.

Stockfelt, T. (1985) Existentiell idrott. Solna: GTSHB.

Svender, J. & Larsson, H. (2007) Som hand i handsken – en satsning på flickors idrott eller på idrottens flickor? Riksidrottsförbundet, FoU-rapport nr. 2007:12.

Teng, G. (2007) Spelet, aktören och regissören. I H. Larsson & J. Meckbach (red) Idrottsdidaktiska utmaningar. Stockholm: Liber, ss. 120-140.

RIKSIDROTTSFÖRBUNDET

Idrottens Hus, 114 73 Stockholm • Tel: 08-699 60 00 • Fax: 08-699 62 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se • Hemsida: www.rf.se